

WWW.GRONDWETNEE.ORG

NEE **TEGEN DEZE GRONDWET**

Comite Grondwet Nee

Colofon

Deze uitgave over de Europese Grondwet verschijnt op initiatief van het **Comité 'Grondwet Nee'**. Dit comité is een samenwerkingsverband van activisten en deskundigen, dat is opgericht naar aanleiding van het raadgevend referendum over de Europese Grondwet. 'Grondwet Nee' maakt deel uit van het netwerk **'European No Campaign'**.

www.europeannocampaign.org

Voor meer informatie, sprekers of andere vragen:

Comité 'Grondwet Nee'

Postbus 90218

1006 BE Amsterdam

Website: www.grondwetnee.org

E-mail: info@grondwetnee.org

Telefoon: 06-38 55 43 22

De teksten in deze brochure zijn geschreven door *Willem Bos*, met uitzondering van de stukken 'Dierenleed' (*Marianne Thieme*), 'Vrouwenrechten, het homohuwelijk en de Europese Grondwet' (*Daniël de Jongh*) en 'Lissabon: veel wolken, weinig zon' (*Hans van Heijningen*).

Eindredactie: *Daniël de Jongh*

Vormgeving: *Jan Abraham Vos*

Tekeningen: *Len Munnik*

Foto's: *Hollandse Hoogte* (tenzij anders vermeld)

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
De Europese Grondwet	5
Balkenende vs de Grondwet	16
Het referendum	19
De Grondwet spreekt voor zich	23
Kortingsbon	28
Grondwet Quiz	29
Manifest	32

Meer informatie

Wie na het lezen van deze brochure meer wil weten over de Europese Grondwet en het referendum kan een kijkje nemen op onze website www.grondwetnee.org. Deze bevat niet alleen veel informatie over de Grondwet, waaronder de volledige tekst daarvan, maar ook discussies en aankondigingen van activiteiten van het Comité Grondwet Nee.

Helpen

Stem NEE

Overtuigd dat deze Europese Grondwet niet moet worden aangenomen? Blijf dan niet thuis tijdens het referendum maar stem NEE.

Op de hoogte blijven en deelnemen aan activiteiten

In de aanloop naar het referendum organiseert Comité Grondwet Nee diverse activiteiten. Ook zullen we participeren in verschillende debatten. Meer informatie is te vinden op www.grondwetnee.org en in de digitale nieuwsbrief. Deze is gratis te ontvangen door een e-mail te sturen naar info@grondwetnee.org onder vermelding van 'opgave nieuwsbrief'.

Manifest

In deze brochure staat de tekst van ons manifest 'Nee tegen deze Europese Grondwet'. Daarin zijn de belangrijkste bezwaren tegen het grondwetsverdrag kort samengevat. Onderteken het manifest op www.grondwetnee.org of neem contact op met Comité Grondwet Nee. Zegt het voort!

Bekendheid geven

Om tegen de te verwachten stroom aan eenzijdige informatie in te kunnen gaan, hebben we alle hulp hard nodig. Onder meer bij het verspreiden van campagnemateriaal. De illustraties en leuzen in deze brochure zijn ook verkrijgbaar als banner die op websites of standaard onder elke te verzenden e-mail geplaatst kan worden en als sticker. Kijk voor meer informatie op www.grondwetnee.org.

Boek bestellen

In deze brochure treft u een bon aan voor het door ons samengestelde boek met artikelen over de Europese Grondwet. Hieraan werkten behalve mensen van Comité Grondwet Nee activisten en deskundigen op uiteenlopende terreinen mee.

Ga het debat aan

Om de maatschappelijke discussie over de Europese Grondwet en het referendum aan te zwengelen is het goed om op zoveel mogelijk plaatsen in het land voorlichtingsbijeenkomsten en debatten te organiseren over de Europese Grondwet. Desgewenst kunnen wij voor een deskundige inleider zorgen. Neem daartoe, of voor tips over de organisatie en publiciteit van activiteiten, gerust contact met ons op. Geen zin om iets te organiseren? Het referendum is natuurlijk ook een prima gespreksonderwerp voor in de kantine, op verjaardagsfeesten, in de trein, bij de burens, waar dan ook!

Voorwoord

Deze brochure gaat over de Europese Grondwet en het referendum dat daarover wordt gehouden. De Grondwet, officieel het 'Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa' geheten, is op 29 oktober 2004 in Rome ondertekend door premier Balkenende en de regeringsleiders van de 24 andere lidstaten van de Europese Unie. Maar daarmee is de Grondwet nog niet definitief van kracht. Eerst wordt er in een tiental landen - waaronder Nederland - een referendum over gehouden.

De kiezers kunnen zich daarbij vóór of tegen het grondwetverdrag uitspreken. Dat referendum is een groot democratisch goed, het is de eerste keer dat de Nederlandse bevolking zich over Europa kan uitspreken. Dat was niet het geval bij vorige verdragen, niet bij de invoering van de euro en niet bij de besluiten over de uitbreiding van de Unie.

Als de bevolking zich uit kan spreken over deze Grondwet moet zij echter ook van de inhoud op de hoogte zijn. Tot nu toe is dat maar in zeer beperkte mate het geval. Dat kan ook bijna niet anders, want de Grondwet zelf is een document van maar liefst 345 pagina's, alleen op internet te raadplegen. Behalve een klein aantal specialisten zal vrijwel niemand dat lezen.

Daarmee bestaat het gevaar dat de discussie bij het referendum helemaal niet zal gaan over de Grondwet. Dat het een stellingname vóór of tegen Europa wordt, of dat zaken die op zich niets met deze Grondwet te maken hebben centraal komen te staan. Bijvoorbeeld de toetreding van Turkije tot de EU.

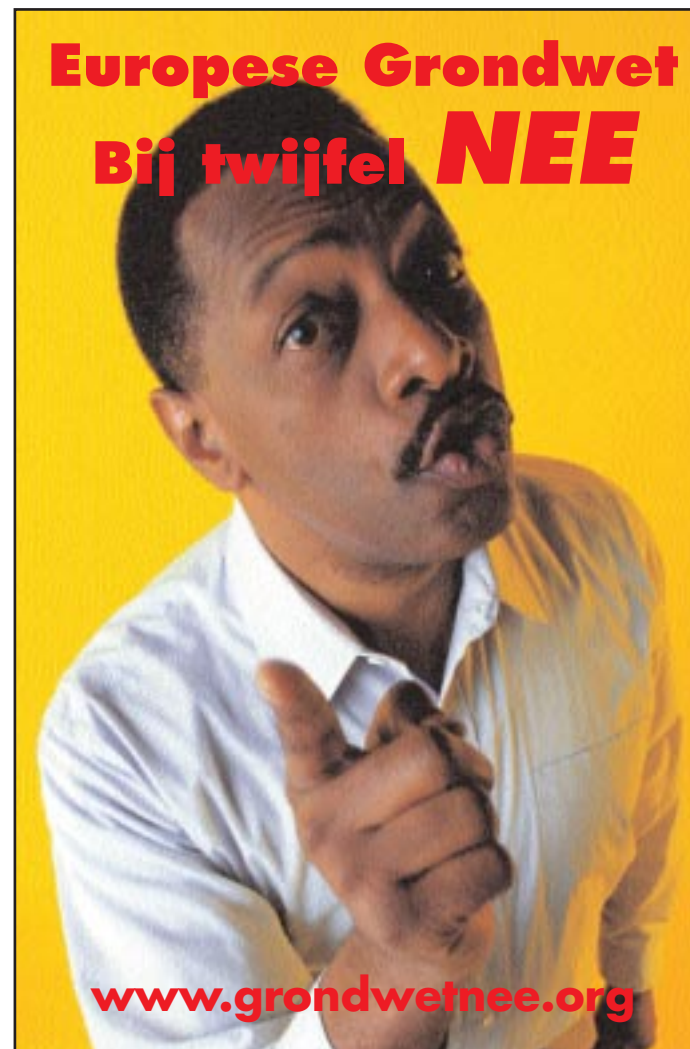
Comité Grondwet Nee vindt dat niet acceptabel. Wij hebben ons uitvoerig in de Grondwet verdiept. Op basis daarvan zijn we tot de conclu-

sie gekomen dat de Grondwet in deze vorm moet worden afgewezen. Daarom gaan we met het oog op het referendum campagne voeren voor een NEE tegen deze Grondwet.

Die campagne willen we op basis van inhoudelijke argumenten voeren: op basis van wat er werkelijk in deze Grondwet staat. Daartoe moeten de burgers die argumenten kunnen wegen en zelf een beeld kunnen vormen van de Grondwet en de consequenties die afname ervan zal hebben.

Op zich is het al raar dat van Europese burgers gevraagd wordt zich uit te spreken over een document van een dergelijke omvang. Daar komt nog bij dat velen van mening zijn dat dit geen Grondwet is, maar een uitgewerkt politiek programma. Nog vreemder is het dat tot op heden noch de Nederlandse regering, noch de Europese Unie zelf, enig initiatief heeft genomen om de definitieve tekst van de Grondwet voor een breder publiek beschikbaar te maken.

Europese Grondwet Bij twijfel **NEE**

www.grondwetnee.org

Op internet zijn (verwarrend genoeg) verschillende versies van de Grondwet te raadplegen, maar een definitieve papieren versie ontbreekt. Het publiek zal het vooral moeten doen met een 'objectieve samenvatting' van de wet, die enige tijd voor het referendum zal verschijnen. Wij vinden dat onvoldoende.

Daarom geven wij deze gratis brochure uit. Het liefst hadden we natuurlijk de hele Grondwet gepubliceerd, voorzien van kritisch commentaar. Door de enorme omvang van de tekst is dat onwerkbaar, zodat we ons genoodzaakt zien te volstaan met een groot aantal citaten uit de wet, voorafgegaan door een aantal inleidende artikelen.

Wie naast deze brochure ook de integrale tekst van de Grondwet wil raadplegen kan daarvoor terecht op onze website www.grondwetnee.org.

Achterin deze publicatie is een quiz opgenomen over de Grondwet. Onder de goede inzenders hiervan wordt een toer langs Europese instellingen in Brussel verloot. Door het zoeken naar de antwoorden op de quizvragen is het misschien mogelijk het vervullen van uw democratische burgerplicht (u voorbereiden op het uitbrengen van een onderbouwde stem in het referendum), op een niet al te onaangename wijze te vervullen. Wij zouden het plezierig vinden om hieraan te kunnen bijdragen.

In het voorjaar van 2005 verschijnt bij uitgeverij Van Gennep een door ons verzorgd boek over de

Voorlopig is de Grondwet alleen nog maar via internet te raadplegen...

Noot: Voor deze uitgave hebben we geen subsidie van de Nederlandse overheid, noch directe subsidie van de Europese Unie kunnen krijgen. Ook andere subsidiekanalen bleven voor ons gesloten. Daarom zijn we erg blij dat de fractie van Verenigd Links (GUE/NGL) in het Europees Parlement – de fractie waar de Nederlandse europarlementariërs van de SP deel van uitmaken – ons geholpen heeft deze uitgave te bekostigen. Volgens de Europese subsidieregels waar deze steun van de GUE/NGL van afkomstig is moet deze uitgave officieel een uitgave van de GUE/NGL zijn en moet het logo van die fractie ook op deze uitgave staan. Dit betekent echter geenszins dat de GUE/NGL enige bemoeienis heeft gehad met de inhoud van deze publicatie. Voor de inhoud draagt alleen het Comité Grondwet Nee verantwoordelijkheid – met uitzondering natuurlijk van de fragmenten uit de tekst van de Grondwet zelf.

Grondwet. Daarin wordt door verschillende deskundigen op specifieke terreinen op de inhoud van de Grondwet ingegaan. In deze brochure treft u een bon aan waarmee u alvast een exemplaar van deze uitgave kunt bestellen.

Comité Grondwet Nee
Postbus 90218
1006 BE Amsterdam
tel: 06-38 55 43 22

info@grondwetnee.org
<http://www.grondwetnee.org>

De Europese Grondwet

Meer dan een halve eeuw na het begin van de Europese eenwording ligt er een Europese Grondwet voor. De Grondwet is het eindproduct van de *Conventie over de toekomst van Europa*. Die kwam in 2002 en 2003 bijeen onder voorzitterschap van de voormalige Franse president Giscard d'Estaing en had tot taak een Grondwet te ontwerpen die richting moest geven aan de ontwikkeling van de Europese Unie. Democratischer, transparanter en doeltreffender moest het worden. Op de in december 2001 gehouden top in het Belgische Laken luidde de taakomschrijving van de Conventie als volgt. De Unie staat voor drie uitdagingen: hoe kunnen het Europese project en de Europese instellingen dichter bij de burger en vooral bij de jongeren worden gebracht? Hoe moet het politieke leven worden ingericht in een uitgebreide Unie? En hoe kan deze bijdragen aan stabiliteit in een nieuwe, multipolaire wereld? Daarmee ging de Conventie aan de slag.

Toen de Conventie haar ontwerp in juni 2003 in Thessaloniki aan de Europese Raad voorlegde, bleek het voor een aantal staatshoofden en regeringsleiders onaanvaardbaar. De bezwaren behelsden vooral de te beperkte invloed van hun landen. Na langdurige onderhandelingen werd op de Europese Raad in juni 2004 overeenstemming bereikt. Spanje en Polen lieten hun claim op een volledig eurocommissariaat vallen en de Britse eis om het vetorecht van de afzonderlijke landen te handhaven werd gehonoreerd met het instellen van een speciale besluitvormingsprocedure.¹ Het voorstel om naast de "culturele,

religieuze en humanistische tradities" van Europa expliciet het christendom te noemen, haalde geen meerderheid. Ook de Nederlandse wens om de drie-procentnorm uit het Stabiliteitspact in de Grondwet op te nemen, werd niet gehonoreerd. Wel werden er kleine veranderingen aangebracht in de stemming binnen de Raad van Ministers. Maar al met al verschilt de huidige Grondwet nauwelijks van het werkstuk van de Conventie.

De bedoeling

Met deze Grondwet beoogt men aan verschillende problemen van de Europese Unie op te lossen. In de eerste plaats moet de structuur van de Unie worden aangepast. Een tot vijftieng (en in de toekomst nog meer) landen uitgebreide Unie kan niet meer op de oude voet

voortgaan (met vetorecht, een euro-commissaris voor elk afzonderlijk land en een wisselend halfjaarlijks voorzitterschap). Aanpassing is nodig om efficiënte besluitvorming mogelijk te maken. In de tweede plaats kampt Europa met een legitimiteitsprobleem. De Unie geniet onder de burgers weinig aanzien. Dat heeft alles te maken met het ondemocratisch functioneren van Europa. Tot slot dient duidelijker te worden afgebakend welke plaats Europa inneemt in de nieuwe wereldorde, van na de Koude Oorlog. De Grondwet moet daartoe de voorwaarden scheppen.

Er worden wijzigingen vastgesteld in de taken en bevoegdheden van de EU op het gebied van buitenlands en veiligheidsbeleid. Ook worden nieuwe functies in het leven geroepen, zoals die van een voorzitter van de Europese Raad en een minister van Buitenlandse Zaken. Verder is het *Handvest voor Fundamentele Rechten* in de Grondwet opgenomen, dat al

Standbeeld voor het gebouw van het Europese parlement

¹ Op een groot aantal beleidsterreinen kan worden overgegaan van besluitvorming via consensus naar besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid in de Raad van Ministers. Voor sommige beleidsterreinen is daarbij ook instemming van het Europees Parlement noodzakelijk. Afzonderlijke landen kunnen (in sommige gevallen) gebruik maken van een 'noodrem-procedure', waarbij lidstaten de besluitvorming kunnen stilleggen met een beroep op de Europese Raad. Omdat de Europese Raad met unanimité beslist, is dat een verkapt veto. Andere landen kunnen dat veto vervolgens weer omzeilen omdat het gebruik ervan hen automatisch machtigt tot kopgroepvorming. Dat wil zeggen het vormen van een groep van landen die op een bepaald beleidsterrein verder gaat dan de rest.

op de Europese Raad in Nice is aanvaard. Daarin worden de rechten van de Europese burgers omschreven. Ten slotte wordt in het veruit meest omvangrijke derde deel het beleid van de Unie vastgelegd.

Hierbij gaat het voor een groot deel om teksten die vrijwel ongewijzigd uit de bestaande EU-verdragen zijn overgenomen.

Gouden schijn

De eerste vraag die deze tekst opwerpt is of hier van een Grondwet sprake is. En zo ja, welke consequenties heeft dat dan? Een Grondwet is van oudsher een document waarin de verhouding tussen de burgers en de staat. Anders dan in het *ancien régime* van voor de Franse Revolutie wordt er bij een grondwettelijk regime doorgaans uitgegaan van het principe van de volkssoevereiniteit. De staatsorganen ontnemen hun macht niet aan God of andere bovennatuurlijke krachten, maar aan de wil van het volk. *"We, the people"*, *"Le peuple Français proclame"* en *"Das Deutsche Volk hat sich gegeben"*, zoals de Amerikaanse, Franse en Duitse Grondwet het zo fraai zeggen.

Doorgaans is het dan ook een grondwetgevende vergadering (de Constituante), dat wil zeggen de vergadering van de direct gekozen vertegenwoordigers van het volk, die een Grondwet opstelt. Bovendien bestaan er speciale procedures om wijzigingen in de Grondwet door te voeren. Vaak is er een gekwalificeerde meerderheid nodig en in Nederland moet een grondwetswijziging na door het parlement te zijn aangenomen ook nog door een nieuw gekozen parlement worden goedgekeurd. De Grondwet is de hoogste wet van een land en gaat boven andere wetten, regelingen of verdragen. In veel landen kan de rechter wetten en regelgeving toetsen aan de Grondwet.²

² In Nederland kan een wet niet door de rechter getoetst worden aan de Grondwet. GroenLinks-parlementariër Femke Halsema heeft een grondwetswijziging voorgesteld om dit ook in Nederland mogelijk te maken.

De Europese instellingen

De Europese Raad

De Europese Raad is de vergadering van regeringsleiders en een enkel staats-hoofd samen met de voor periodes van tweeënehalf jaar gekozen vaste EU-voorzitter en de voorzitter van de Commissie. Na aanneming van de Grondwet zal ook de minister van Buitenlandse Zaken van de Unie deel uitmaken van de Raad. De Raad bepaalt de beleidslijnen van de Unie en beslist via consensus. Het voorzitterschap van de Raad ligt nu iedere zes maanden bij een ander land. De Grondwet voorziet in een door de Raad gekozen voorzitter, voor een ambtstermijn van tweeënehalf jaar met de mogelijkheid tot een tweede termijn.

De Raad van Ministers

De Raad van Ministers vormt samen met het Europees Parlement de wetgevende macht. Sinds het in werking treden van het verdrag van Nice op 1 november 2004 wordt overwegend gewerkt met besluitvorming via gekwalificeerde meerderheid: 55 procent van de leden van de Raad, minimaal vijftien lidstaten, 65 procent van de bevolking van de lidstaten. Met de Grondwet zal de besluitvorming op nog meer terreinen tot stand komen volgens dit principe.

Het Europees Parlement

Sinds 1979 is er een rechtstreeks gekozen Parlement. Het vormt samen met de Raad van Ministers de wetgevende macht van de Unie. Het heeft geen initiatiefrecht en heeft over de begroting het enkel medebeslissingsrecht. In de Grondwet worden de bevoegdheden van het Parlement iets vergroot, maar ze blijven beperkt in vergelijking tot het Nederlandse parlement.

Kortom, een Grondwet is meer dan zomaar een wet of verdrag. Een Grondwet vormt de uitdrukking van een belangrijke democratische verworvenheid. De erin vastgelegde grondrechten worden geassocieerd met het onvervreembare recht van burgers, oftewel met volkssoevereiniteit. Die gouden glans van grondwettelijkheid probeert men nu ook van de Europese instellingen af te laten stralen.

Op Europees vlak ligt de verhouding tussen overheid en burgers echter anders dan op nationaal vlak. Het zogenaamde Europees burgerschap is beperkt, en ondergeschikt aan het nationale burgerschap. De Europese overheid - voor zover

daarvan sprake is - oefent vooral op een afgeleide en indirecte manier macht uit.

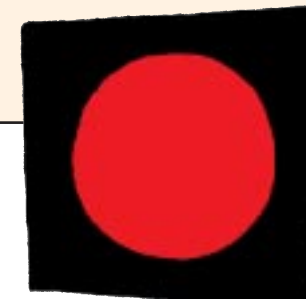
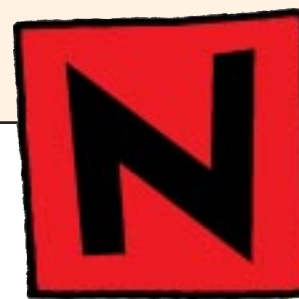
Als er een door de Europese burgers gekozen grondwetgevende vergadering ingesteld zou zijn, waar vertegenwoordigers van het Europese volk (of de Europese volkeren) een democratische Grondwet hadden kunnen uitwerken, had dat nog kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van een Europees burgerschap. Dat had de start kunnen zijn voor een nieuw, een ander, een democratisch Europa. In plaats daarvan is gekozen voor het uitwerken van een tekst in een Europese Conventie (bestaande uit vertegenwoordigers van Europese regeringen en parle-

De Europese Commissie

De Europese Commissie vormt de uitvoerende macht van de Unie. De voorzitter van de Commissie wordt gekozen door de Europese Raad, maar de benoeming vereist instemming van het Parlement. Vervolgens stelt de voorzitter de Commissie samen, uit door de landen voorgedragen commissarissen. De leden van de Commissie zijn onafhankelijk, dat wil zeggen dat ze geen instructies mogen ontvangen van de landen waaruit ze afkomstig zijn. Nu is er één commissaris per land. In de Grondwet wordt dit aantal teruggebracht, waarbij er tussen de landen een rouleersysteem wordt ingesteld. De besluiten in de Commissie worden genomen met gewone meerderheid. De Commissie heeft initiatiefrecht waarmee het wetsvoorstellen kan indienen. Ze is verantwoordig aan het Parlement dat haar met een motie van wantrouwen af kan zetten (alleen de hele Commissie, niet één afzonderlijke commissaris).

Overige

Tot slot is er een aantal: het Hof van Justitie, dat toeziet op de correcte toepassing van het communautaire recht; de Rekenkamer, die toeziet op de correcte uitvoering van de Europese begroting; de Europese Centrale Bank en een investeringsbank. Tot slot een aantal raadgevende Comités, zoals het Comité van de Regio's en het Economisch en Sociaal Comité waarin organisaties van werkgevers, werknemers en andere belangengroepen zoals consumenten zijn vertegenwoordigd.

menten) en het verder goedkeuren en zo nodig aanpassen van het resultaat daarvan door de bestaande organen van de Unie. Daarmee heeft men de kans laten lopen om een nieuwe democratische (door-)start te maken.

Men wil dus wel de geneugten van een Grondwet: de democratische glans. Maar niet de lasten: een actief burgerschap voor het volk, dat zijn democratische aspiraties en soevereiniteit verwoordt in een Grondwet.

³ Onder de huidige regeling heeft het Parlement het laatste woord over de EU-begroting, met uitzondering van de landbouwigaven. Het voorstel van de Conventie was om dat uit te breiden naar de hele begroting, maar in het uiteindelijke ontwerp is dit teruggebracht tot een medebeslissingsprocedure waarbij in het geval van onenigheid tussen het Parlement en de Commissie door beide organen aan een compromis moet worden gewerkt. Bij een eventueel verwerpen van dit compromis is een drievijfde meerderheid nodig om de opvattingen van het Parlement door te drukken. Bij de meerjarenbegroting heeft het Parlement slechts instemmingsrecht en bij de contributieregeling is haar positie nog zwakker.

Democratisch tekort niet aangepakt

De Europese Unie is formeel niet meer dan een samenwerkingsverband van staten. Die sluiten verdragen af die inhoud geven aan de verschillende vormen van samenwerking. De bevolking heeft hier nauwelijks rechtstreekse invloed op. In de EU wordt de centrale plaats ingenomen door de regeringen. In de Europese Raad (de halfjaarlijkse bijeenkomst van regeringsleiders en sommige staatshoofden) en in de wetgevende Raad van Ministers.

De uitvoerende macht, de Europese Commissie, is samengesteld uit commissarissen die door de lidstaten worden voorgedragen. Formeel staan de commissarissen voor het Europese en niet voor het nationale belang. Uit het belang dat door de landen wordt gehecht aan een 'eigen' commissaris, liefst met een zware portefeuille, blijkt echter dat het nationale aspect niet uit het oog wordt verloren.

De ontwerpgrondwet bevat een aantal punten die vanuit democratisch oogpunt een stap vooruit zijn. Zo worden de bevoegdheden van het Europees Parlement vergroot. Het Parlement wordt medewetgever en krijgt op meer terreinen medebeslissingsrecht. Daar staat echter een verzwakking van de bevoegdheden in begrotingskwesties tegenover.³ Op een aantal beleidsterreinen wordt geen unanimiteit meer verlangd en in enkele gevallen moeten lidstaten voor het gebruik van hun vetorecht een beroep doen op een speciale procedure. Voorts wordt de uitvoerende macht versterkt, door

het aanstellen van een voorzitter van de Europese Raad en een minister van Buitenlandse Zaken.

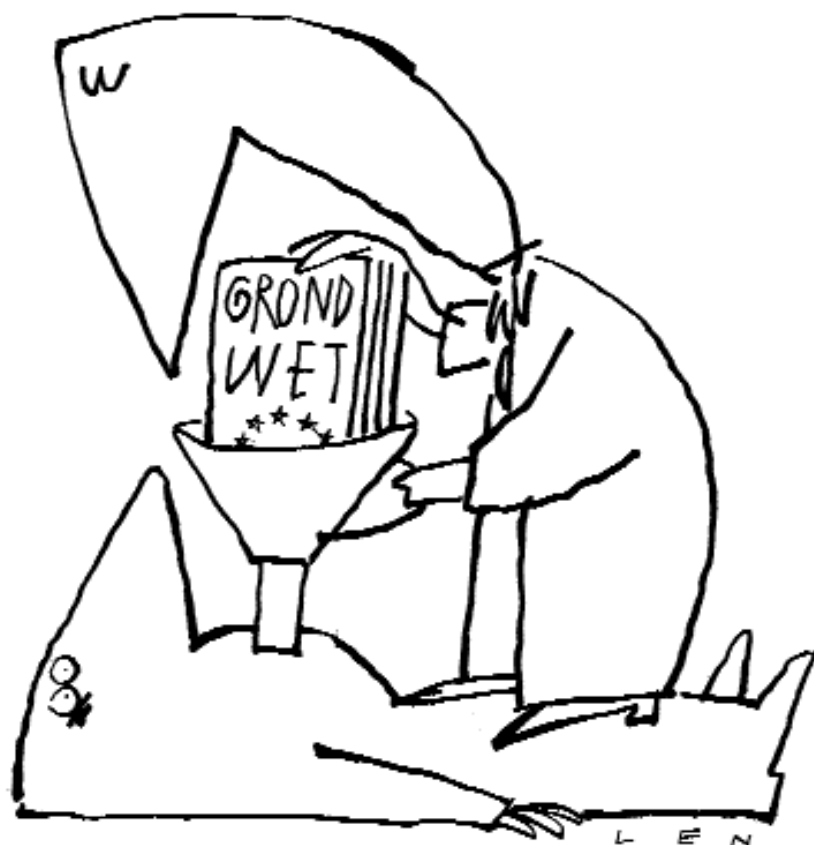
De besluitvorming in de Raad van Ministers zal volgens het grondwetsverdrag vanaf 2009 gaan plaatsvinden met gekwalificeerde meerderheid. De wetgevende activiteit zal in openbare vergaderingen plaatsvinden.⁴ De voorgestelde Grondwet maakt een eind aan de praktijk waarbij ieder land een 'eigen' commissaris aanwijst. Vanaf 2009 zal het aantal commissarissen worden teruggebracht tot tweederde van het aantal lidstaten, de commissariaten gaan rouleren tussen de lidstaten. De regeringen blijven echter 'hun' commissaris voordragen.⁵

Nieuw is het initiatiefrecht. Burgers of actiegroepen kunnen de Europese Commissie vragen om met wetsvoorstellen te komen op een bepaald terrein, als zij daarvoor één miljoen handtekeningen weten in te zamelen. De Commissie is echter niet verplicht om aan zo'n verzoek gevolg te geven. Bovendien is nadrukkelijk bepaald dat het moet gaan om "een aangelegenheid waarvan de burgers menen dat een rechtshandeling van de Unie nodig is ter uitvoering van de Grondwet". Met andere woorden: een dergelijk initiatief moet in de lijn liggen of een uitwerking zijn van het in de Grondwet bepaalde.⁶

Al met al leidt de Grondwet tot een beperking van de rol van de afzonderlijke landen, een versterking van de Commissie, grotere bevoegdhe-

den voor het Parlement en de mogelijkheid van burgerinitiatieven. Vanuit democratisch oogpunt kleine stapjes vooruit. Maar niet voldoende om de stelling te rechtvaardigen dat de Grondwet democratisch is. De grondoorzaak van het democratisch tekort – de kloof tussen de

Europese instellingen en de burgers – wordt niet aangepakt. De Europese regeringen blijven de dienst uitmaken, met de niet gekozen maar benoemde Europese functionarissen, en de rol van het enige direct gekozen orgaan (het Europees Parlement) blijft beperkt.

⁴ Deze openbaarheid van de Raad van Ministers, "wanneer zij optreedt als wetgevende instantie", wordt vaak als een voorbeeld van transparantie geprezen. Maar zoals door onder anderen prof. Dr. A. T.J.M. Jacobs wordt opgemerkt in zijn boek *Strijdpunten Europese Grondwet*: "(...) de Ministers besluiten doorgaans op stukken, die zijn voorbereid door de ambassadeurs en de nationale topambtenaren die vergaderen in het kader van het Comité van permanente Vertegenwoordigers en zijn 200 Raadswerkgroepen. Als men het serieus gemeend had met de transparantie had men ook de vergaderingen van dit Comité, dat reeds angstwekkend grote invloed uitoefent op de Europese besluitvorming openbaar moeten maken."

⁵ Het oorspronkelijke voorstel van de Conventie was dat regeringen drie kandidaten zouden voordragen, waaronder ten minste één vrouw, waaruit de voorzitter van de Commissie dan een keuze zou maken.

⁶ Dat betekent bijvoorbeeld dat een burgerinitiatief om het zogenoemde flitskapitaal aan banden te leggen door middel van een Tobintax, zoals recentelijk door het Belgische parlement is aangenomen, kansloos is omdat het in strijd is met het in de Grondwet beleden vrije kapitaalverkeer. Terwijl dit soort grensoverschrijdende zaken juist alleen effectief aan te pakken is op internationale schaal, te beginnen in Europa. Natuurlijk gaat het in de Grondwet om de vrije beweging van kapitaal in Europa, terwijl het flitskapitaal dat men met een Tobintax aan banden wil leggen mondiaal opereert. Maar ook binnen de EU hebben we nog met verschillende valuta te maken waarmee lustig gespeculeerd wordt en kan worden. Daarnaast is het slecht denkbaar dat Europa een Tobin(-achtige) tax instelt die geldt voor valutatransacties binnen de EU, maar niet in derde landen.

Burgerrechten vrijblijvend geformuleerd

Het vastleggen van burgerrechten zou de kern van een Grondwet moeten zijn. In de ontwerpgrondwet staan daarover mooie woorden. In artikel I-2 over de waarden van de Unie wordt bijvoorbeeld gesproken over: "eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eer-

biediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen."

Het deel van de Grondwet dat deze mooie frases moet concretiseren, het Handvest voor Fundamentele Rechten, blijft echter steken in vaagheden en gemeenplaatsen. Een aantal elementaire sociale rechten ontbreekt, zoals het recht op arbeid, het recht op een minimuminkomen, het recht op een uitkering bij werkloosheid en het recht op huisvesting, evenals vrijwaring van willekeurige arrestatie en gevangenhouding. Wel wordt er gesproken over "het recht om te werken en een vrij-

Dierenleed

Mr. Marianne Thieme, voorzitter Partij voor de Dieren

Dierenleed is Made in Europe. Vijfenzeventig procent van de Europese agenda wordt bepaald door Landbouw en Visserij en vijftig procent van de subsidiestromen gaat daarnaar toe. De bio-industrie wordt sinds de jaren zestig stevig gesubsidieerd en daarmee wordt het grootschalige dierenleed in stand gehouden. Sterker nog, het is zeer de vraag of zonder de Brusselse subsidiestromen de bio-industrie ooit zo uit z'n krachten gegroeid zou zijn als nu het geval is.

En de toetreding van de nieuwe landen zorgt er niet voor dat het er qua dierenwelzijn beter op wordt in Europa. De toetredende landen blinken uit in conservatisme op het gebied van dierenrechten, van hen valt geen enkel positief initiatief te verwachten op dit gebied.

Een Europese Grondwet kan en moet belangrijke normen verankeren en zou daarom op zichzelf een goed idee kunnen zijn. Maar wie goed kijkt naar de huidige tekst merkt al snel dat er geknabbeld wordt aan belangrijke sociale rechten, dat het met name gaat om het bepalen van machtsverhoudingen, en dat er met geen woord gesproken wordt over dierenrechten. En dat in een nieuwe, moderne Grondwet! Europa discussieert wel eindeloos over de wens van het Vaticaan, niet eens lid van de EU en met slechts 700 inwoners een van de kleinste landen ter wereld, om in de Europese Grondwet de christelijke cultuur als uitgangspunt te nemen, maar een belangrijk en breed gedragen onderwerp als dierenwelzijn is geen thema in het huidige Europa.

Dierenbeschermingsorganisaties hebben gezocht naar een compromis om ervoor te zorgen dat er toch nog iets in de Grondwet zou worden opgenomen over dierenrechten en dierenwelzijn. De uitkomst is dramatisch: met dierenwelzijn moet volgens de Preambule weliswaar rekening worden gehouden, maar daarbij moeten religieuze en culturele tradities gerespecteerd blijven. Dit houdt dus in dat stierenvechten, onverdoofd slachten, eieren rapen van beschermde vogels, het vangen en schieten van trekvogels, circussen die dieren gebruiken, drijfjacht, dwangvoeding van ganzen en eenden om ze letterlijk ziek te maken en andere vormen van dierenmisbruik nog steeds worden toegestaan. Zolang het maar op basis van tradities en gewoonten gebeurt.

Deze tekst beschermt de dieren helemaal niet, maar beschermt tradities van mensen. Als de Grondwet op basis van deze tekst wordt aangenomen, is de mogelijkheid voor erkenning van dierenrechten verder weg dan ooit. Het vormt een nieuwe bevestiging van het feit dat de rechten van dieren er in Europa niet toe doen, en volledig ondergeschikt zijn aan de gewoonten en gebruiken van mensen. Dat is de kern van alle problemen die dieren hebben! Wanneer deze tekst eenmaal in de Grondwet zal zijn vastgelegd wordt een paard van Troje binnengehaald. In werkelijkheid zullen vanaf dat moment dieronvriendelijke tradities Europese grondwettelijke bescherming genieten.

De Partij voor de Dieren vindt dit een onaanvaardbaar uitgangspunt. Voldoende reden om met kracht stelling te nemen tegen de Europese Grondwet in haar huidige vorm. Een stem voor deze Europese Grondwet is een stem tegen de belangen van dieren. Het feit dat zelfs sommige dierenbeschermers daaraan voorbij gaan is schrijnend en geeft aan hoe kwetsbaar de positie van dieren is.

elijk gekozen of aanvaard beroep uit te oefenen”, het recht op “bijstand voor huisvesting” en “het recht op toegang tot sociale zekerheidsvoorzieningen en sociale diensten die bescherming bieden in omstandigheden zoals moederschap, ziekte, arbeidsongevallen, afhankelijkheid of ouderdom, alsmede bij verlies van arbeid”. Maar wie goed leest ziet dat de voorzieningen alleen gewaarborgd zijn als de diensten reeds bestaan. Nergens is vastgelegd dat de voorzieningen in het leven moeten worden geroepen wanneer zij niet bestaan. Ook blijkt bij nauwkeurige lezing dat deze rechten wel via het Europees Gerechtshof afdwingbaar zijn bij de Europese instellingen, maar niet bij de nationale overheid. En het zijn en blijven vooral de nationale overheden waar de burgers mee te maken hebben als het gaat om hun individuele en sociale rechten. Ook onder deze Grondwet.

Kortom, het zijn vrijblijvende formuleringen die geen instrument bieden om tot een sociaal beleid te komen. Het Handvest bevat niets dat niet al in onze eigen Grondwet of die van andere landen in Europa te vinden is, of in internationale overeenkomsten zoals de *Europese Conventie inzake Mensenrechten* en de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* van de Verenigde Naties. Veelal is de formulering zelfs zwakker en vrijblijvender.

In een apart artikel buiten het Handvest om, wordt het Europese burgerschap geregeld. Dit burgerschap wordt toegekend aan alle burgers met de nationaliteit van een van de lidstaten. Het komt bovenop het nationale burgerschap maar vervangt dit niet. Het voorstel om het burgerschap toe te kennen aan alle legale inwoners van de Unie, dus ook aan migranten uit derde landen, is verworpen. Dit betekent dat de miljoenen legale inwoners van Europa met een ander paspoort dan dat van een van de EU-landen, een positie van tweederangsburger

blijven houden. Ook hier heeft men de kans laten liggen om van Europa

Markt fundamentalisme

Naast de delen over structuur en inrichting van de Unie en de burgerrechten, behandelt het derde en verreweg omvangrijkste deel van de Grondwet het beleid van de Europese Unie. Met name het economisch beleid, het militaire beleid en de samenwerking op het vlak van justitie en binnenlandse zaken.

In het economische beleid staat de open markt met vrije concurrentie centraal. In het artikel over de doelstellingen van de Unie wordt gesteld: “De Unie biedt haar burgers een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen, en een interne markt waar de mededinging vrij en onvervals is”. Het vrije verkeer van goederen, diensten en kapitaal wordt expliciet als een van de fundamentele vrijheden in de preambule genoemd.

in democratisch opzicht meer dan de som van de delen te maken.

De vrije markt, de vrije beweging van kapitaal: dat lijkt de rode draad waaraan alles in deze Grondwet ondergeschikt wordt gemaakt. Dat betekent dat het neoliberale project van de EU grondwettelijk wordt vastgelegd, met vrij kapitaalverkeer, privatisering, uitverkoop van sociale voorzieningen, begrotingsdiscipline en verplichte aanbestedingen. In die zin kunnen we van een neoliberale Grondwet spreken. Zo vrijblijvend als de passages over de rechten van de burgers zijn, zo stellig zijn die over de rechten van het kapitaal.

De Europese Centrale Bank krijgt als uitgesproken taak te waken over de prijsstabiliteit. In de praktijk betekent dat een beleid van tegen gaan van waardevermindering van de euro, zelfs al gaat dat ten koste van de werkgelegenheid.⁷

⁷ De econoom Prof. Dr. Arjo Klamer wijst er in onze binnenkort bij Van Gennep te verschijnen artikelenbundel over de Grondwet op dat de Europese Centrale Bank in de praktijk koste wat het kost de inflatie wil beperken tot twee procent. “Waarom dat twee procent moet zijn en niet vier of acht is onduidelijk. (...) Socialisten en sociaal-democraten dienen te huiveren voor zo’n beleid”, want ondertussen stijgt de werkloosheid in Europa naar 10 procent. Klamer: “We weten weliswaar dat je niet zonder risico in ruil voor een beetje meer inflatie de werkloosheid terugdringt, maar iets van die afriil is zeker mogelijk.”

Vrouwenrechten en het homohuwelijk

In de Europese Grondwet staan meerdere passages waarin discriminatie op grond van geslacht of seksuele geaardheid expliciet wordt verboden. Met een beetje goede wil valt het grondwetsvoorstel te lezen als een stevig pleidooi voor vrouwenrechten en seksuele diversiteit. Maar dat geldt wel uitsluitend op gebieden als de arbeidsmarkt, sociale zekerheid en onderwijs.

Een veelgehoord argument daarvoor is dat Europa zich niet mag bemoeien met het privé-leven. Dat staat ook uitdrukkelijk in de grondwetstekst: “Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn communicatie” (Art. II-67). Aan het gezin wordt een speciale, beschermde status toegekend: “Het gezin geniet bescherming op juridisch en economisch vlak” (Art. II-93).

Dat klinkt mooi: Europa stopt bij de voordeur. Maar het gaat wel voorbij aan de ellende die in de besloten ruimte achter veel voordeuren plaatsvindt. Dat huise-lijk geweld een ernstig en veel voorkomend probleem is wordt tegenwoordig alom onderkend. Zou het dan niet voor de hand liggen dat ook iets wordt gezegd over gelijkwaardigheid van gezinsleden en bescherming tegen mishandeling binnen het gezin?

Niet volgens de opstellers van de Europese Grondwet. Zelfs het recht om een huwelijk te ontbinden is niet in de Grondwet opgenomen. Over een onafhankelijke verblijfsvergunning voor vrouwen wordt evenmin gerept. In Nederland komt het nog steeds voor dat vrouwen zich gedwongen zien bij mishandelende echtgenoten te blijven, aangezien ze na een echtscheiding teruggestuurd kunnen worden naar het land dat ze met hun gezin ontvlucht zijn.

Ook andere schrijnende onrechtvaardigheden kunnen onder deze Grondwet gewoon blijven bestaan. Wie bijvoorbeeld hoopt dat in het grondwetsvoorstel wordt erkend dat dreigende seksuele verminking (zoals vrouwenbesnijdenis) of vervolging wegens seksuele geaardheid als geldige vluchtgronden moeten worden opgenomen in het asielrecht, komt bedrogen uit.

Reproductieve rechten, zoals het gebruik van voorbehoedsmiddelen of abortus, worden in de Grondwet evenmin genoemd. Dat betekent dat vrouwen uit Ierland, Portugal, Polen en Malta voor een abortus nog steeds stiekem de grens moeten oversteken of zijn overgeleverd aan illegale ‘engeltjesmakers’.

Frappant is verder dat de afzonderlijke lidstaten het recht behouden om te bepalen wat nou eigenlijk een ‘gezin’ is en wie met wie in het huwelijk mag treden. Zestien van de vijftientig lidstaten hebben op dit vlak een uiterst conservatieve wetgeving: trouwen of kinderen adopteren is er voorbehouden aan heteroseksuele paren en in andere lidstaten gesloten partnerrelaties worden niet erkend. Dat betekent bijvoorbeeld voor Nederlandse lesbische en homo-echtparen die emigreren naar Oostenrijk dat ze geen kinderen mogen adopteren en geen aanspraak kunnen maken op het erfrecht als een van de beide partners komt te overlijden. Als een van de partners kinderen heeft mag de ander zelfs nog geen absentiebriefje voor school ondertekenen!

Het Verdrag tot Vaststelling van een Grondwet voor Europa is vanuit het gezichtspunt van seksuele diversiteit en feminisme nog niet rijp om tot Grondwet te worden verheven. Het opnemen van anti-discriminatiebepalingen is weliswaar een stap in de goede richting, maar zou eigenlijk vanzelfsprekend moeten zijn. Het ontbreken van zwaarwegende burgerrechten (zoals de erkenning van wettelijke verbintenissen tussen partners van hetzelfde geslacht, reproductieve rechten en het recht op een onafhankelijke verblijfsstatus voor vrouwen) vormt een belangrijke reden om tegen deze Europese Grondwet te stemmen.

Het marktfundamentalisme waar de Grondwet van doordrenkt is, heeft op veel gebieden een funest effect. De versterkte concurrentie op de arbeidsmarkt en de verslechtering van de arbeidsomstandigheden die daar het gevolg van zijn, leiden vooral tot een verslechtering van de positie van groepen met een zwakke positie op de arbeidsmarkt – zoals jongeren, migranten en vrouwen.

Voor veel vrouwen komt er nog bij dat de verslechtering van de sociale voorzieningen en diensten (de afbraak van de verzorgingsstaat) hun taken buiten het arbeidsproces nog eens sterk verzwaart. Alle mooie woorden over non-discriminatie ten spijt, zullen zij in de praktijk maar al te vaak dubbel de dupe zijn.

Ook op het milieu en het dierenwelzijn heeft het marktfundamentalisme van de Grondwet een negatief effect. Het belang van een schoon milieu, de biodiversiteit en het welzijn van dieren komt immers niet in de markt tot uitdrukking. De stelregel dat liberalisering steeds ten koste gaat van de zwakste partij is hier bij uitstek van toepassing. *Alles van waarde is weerloos*, dichtte

Lucebert al. Alles wat weerloos is zal door de warenwet verpletterd worden, kunnen we daar aan toevoegen. Al ruim twee decennia wordt de Europese politiek bepaald door het neoliberalisme. De gevolgen daarvan hebben we allemaal meegeemaakt. Met de Grondwet wordt deze neoliberale politiek tot een grondwettelijk principe gemaakt.

Fort Europa versterkt

De Grondwet verplicht de lidstaten tot een jaarlijkse verbetering van de defensie. Dit wordt gecontroleerd door een bureau voor bewapening (het Europees Defensieagentschap), dat onder andere tot doel heeft "de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken". Het hoeft geen betoog dat dit bureau precies is waar de lobby van de Europese wapenindustrie om heeft gevraagd. Verder schept Artikel I-41 de mogelijkheid militaire middelen ook buiten de Unie in te zetten. Daarmee wordt de weg vrijgemaakt voor preventief optreden elders in de wereld.

De Grondwet opent ook de mogelijkheid tot het vormen van een kopgroep op militair vlak. Wie daarvan lid wordt, besluiten de leden zelf. Daarvan zal een aanzienlijke bewapeningsimpuls uitgaan omdat juist die landen tot de kopgroep zullen toetreden die bereid zijn de bewapeningsuitgaven flink te verhogen.

Volgens de Grondwet worden de besluiten op het vlak van buitenlands- en defensiebeleid genomen op basis van unanimiteit. Maar de mogelijkheid staat open om, zonder de Grondwet te wijzigen, over te gaan tot besluitvorming op basis van een gekwalificeerde meerderheid. Daarmee zou een enorm democratisch vacuüm worden geschapen. Het Europees Parlement heeft immers geen invloed op dit beleid en bij meerderheidsbesluit-

vorming verdwijnen ook de mogelijkheden van nationale parlementen om 'hun' minister van Buitenlandse Zaken aan te spreken op het inzetten van zijn veto.

In het kader van de 'oorlog tegen het terrorisme' is ook de samenwerking met Justitie en Binnenlandse Zaken van belang. Waar voor een beleidsterrein als buitenlandse zaken nog unanimiteit vereist is, is dat voor dit beleidsterrein opmerkelijk genoeg niet meer het geval. Over grenscontroles, asiel- en immigratiebeleid, strafrechtelijke en politie-samenwerking kan met een gekwalificeerde meerderheid door

Het Europees parlement in Brussel. Een imposant gebouw voor een instelling met een beperkte macht.

de Raad worden besloten. Alleen voor grensoverschrijdende politieacties en voor de oprichting van een Europees Openbaar Ministerie wordt nog unanimiteit verlangd. De Unie krijgt de bevoegdheid te beslissen over de rechten van burgers uit derde landen in een lidstaat, ten koste van de invloed van de nationale parlementen.

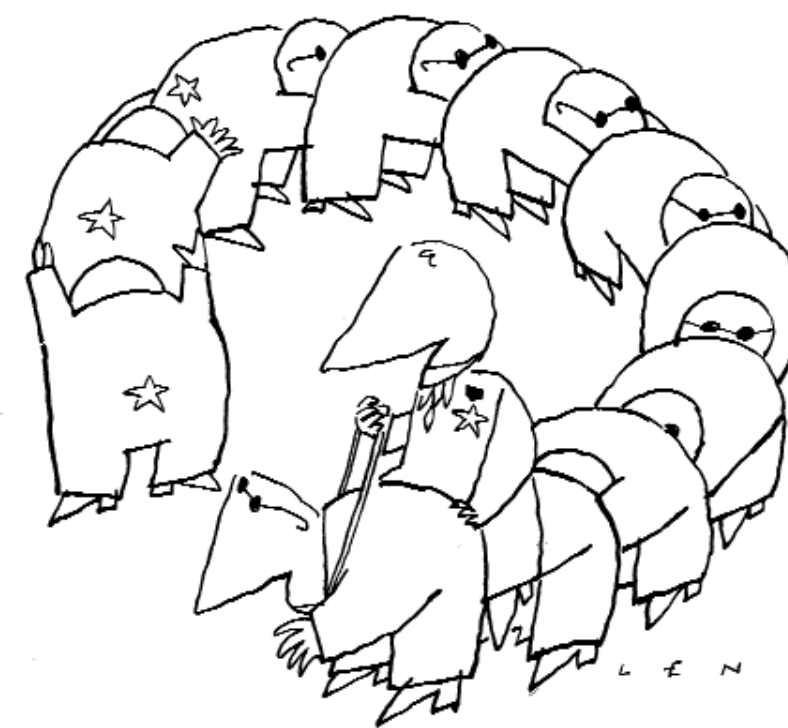
Kortom, de Grondwet leidt tot een Europa met optimale vrijheid voor het kapitaal, tot een versterking van het militair apparaat en tot controle over de burgers, vooral over die afkomstig uit derde landen. Fort Europa wordt geperfectioneerd.

Onveranderbaar

Veel voorstanders van de Grondwet erkennen de zwakte van het ontwerp, maar pleiten toch voor aanneming. Daarbij vergeten ze voor het gemak dat de Grondwet, eenmaal aangenomen, moeilijk te veranderen is. Iedere belangrijke wijziging moet door vijftig lidstaten worden goedgekeurd. Dat een grondwetswijziging door een nieuwe Conventie voorbereid moet worden, verandert daar niet veel aan. Het blijven de afzonderlijke landen die het laatste woord hebben.

Ook het uittreden van een land uit de EU is niet zonder problemen. De Grondwet stelt dat de lidstaten het recht hebben om de Unie te verlaten zonder expliciete voorwaarden. Wel zou zo'n lidstaat de Raad op de hoogte moeten stellen en over een praktische regeling moeten onderhandelen. Het lijkt logisch, maar toch is er reden tot wantrouwen. Wat gebeurt er indien de twee partijen het niet eens worden? Zal de Raad voorwaarden opleggen? Zo niet, wat wordt er dan beoogd met onderhandelingen?

Er wordt gesteld dat de Europese Grondwet boven nationale wet- en regelgeving uitgaat. Het betekent dat de bevolking zich uitlevert aan een wet waarvan het maar de vraag is of en hoe zij die later nog kan veranderen. Wat blijft er over van de volkssoevereiniteit die sinds de Franse revolutie van 1789 de hoeksteen van een democratisch Europa

heeft te zijn? "We the people", schreven de grondleggers van de Amerikaanse Grondwet in 1787 in Philadelphia en regelden dat niet alleen de wetgevende en de uitvoerende, maar ook de rechterlijke macht door het volk gekozen moesten worden. Veelzeggend genoeg opent de Europese Grondwet met "ZIJNE MAJESTEIT KONING DER BELGEN" en "DE PRESIDENT VAN DE TSJECHISCHE REPUBLIEK", gevolgd door de overige drieëntwintig majesteiten en presidenten.

Crisis en debat

De Europese eenwording wordt vaak voorgesteld als een gestaag proces waarbij de economische en politieke eenwording langzaam gevolgd wordt door de opbouw van democratische structuren in Europa. Er is echter geen reden om aan te nemen dat zo'n proces zich automatisch voltrekt.

De basis voor de Europese Unie werd gelegd in de jaren vijftig met

Kunnen CDA, VVD, PvdA, D66 en GroenLinks zich vergissen?

WWW.GRONDWETNEE.ORG

de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) in 1951 en de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) in Rome in 1957. In 1979 trad het eerste rechtstreeks gekozen Europees Parlement aan. Een kwart eeuw later ligt er een voorstel om de bevoegdheden van het Parlement op te rekken. Als het in dit tempo doorgaat bestaat er een kans dat onze kindskinderen ooit een Parlement met werkelijke bevoegdheden of, wie weet, een Europese voorzitter of president mogen kiezen. Maar dan nog is het de vraag of dat op een democratische wijze zal gebeuren.

Wie tegen deze ontwerpgrondwet pleit, wordt al snel voor anti-Europeaan gehouden. In feite is dat het enige argument van de voorstanders. Het ontwerp is niet ideaal maar het is het enig haalbare, betogen zij. Wordt het niet aangenomen, dan vallen we terug op de bestaande verdragen en regelingen die nog slechter zijn.

De redenering is opportunistisch en gaat voorbij aan ervaringen van ruim een halve eeuw Europese eenwording. Voor zover er vooruitgang is geboekt, is dat vooral het gevolg van crises, van signalen uit de bevolking dat er geen vertrouwen was in de gang van zaken. De huidige, beperkte uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement was er nooit gekomen als de Europese bevolking niet verkiezing na verkiezing had laten blijken geen vertrouwen te hebben in het democratische karakter van de Europese instituties.

De crisis van de instituties als gevolg van het in referenda afwijzen van het grondwetsvoorstel zal een prachtige kans bieden stappen vooruit te zetten op weg naar een democratisch Europa. Het zal duidelijk maken dat de eenwording niet slaagt zonder actieve betrokkenheid van de Europese bevolking. Wanneer deze Grondwet in een of meerdere landen wordt afgestemd, ontstaan er voorwaarden om op

Lissabon: veel wolken, weinig zon

Tijdens de EU-top in Lissabon in maart 2000 kwamen de Europese regeringsleiders een strategie overeen om ervoor te zorgen dat de Europese Unie in 2010 de meest dynamische en concurrerende kenniseconomie ter wereld is. Dat zou moeten gebeuren door de invoering van nieuwe informatie- en communicatietechnologie (ICT), de bevordering van een gunstig ondernemingsklimaat, het privatiseren van delen van de publieke sector en het verder voltooiën van de Europese eenheidsmarkt. Deze neoliberale beleidsagenda wordt in Brussel vaak aangeduid als de 'Lissabonagenda' of de 'Lissabonstrategie'.

De Europese Grondwet sluit naadloos aan bij de Lissabonagenda door de onvoorwaardelijke keuze voor vrije en onvervalste concurrentie. De combinatie Europese Grondwet en Lissabonagenda betekent ruim baan voor het bedrijfsleven, met alle consequenties vandien, zoals bezuinigen, dereguleren en privatiseren. De lasten van de Lissabonstrategie komen voor rekening van de werkende mensen, de lusten komen ten goede aan de multinationals die Europa als uitvalsbasis hebben. Kwetsbare groepen zoals werklozen, ouderen en arbeidsongeschikten zijn het kind van de rekening. De omstreden dienstenrichtlijn van Bolkestein is daarbij een huiveringwekkende voorbode van een toekomstig Europa waarin diensten van algemeen belang zoals onderwijs en gezondheidszorg kunnen worden uitgekleeft. Voor veel mensen, zowel werkenden als niet-werkenden, komt de kwaliteit van leven in het gedrang als publieke diensten in de uitverkoop worden gedaan.

In de jaarlijkse evaluatie van de Lissabonagenda door de Europese regeringsleiders staat het begrip *employability* centraal. Dat wil zeggen dat werknemers volledig en flexibel inzetbaar moeten zijn op de arbeidsmarkt en dat zoveel mogelijk Europeanen aan het werk moeten. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de werknemer, terwijl de rol van overheden op dit punt vrijblijvend en beperkt is. In de praktijk komt het erop neer dat de overheid bijstands- en WW-uitkeringen verlaagt en het sociale vangnet afbreekt, om zo de burger te 'prikkelen' om productiever te worden. Hiermee lijkt men het systeem van de Verenigde Staten te willen kopiëren, waar slechts weinigen een (minimale) bijstandsuitkering ontvangen en veel mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt twee banen moeten combineren om te overleven.

Het uitvoeren van dit beleid gaat natuurlijk niet vanzelf. Eduard Bomhof, de neoliberale econoom die in het eerste kabinet-Balkenende krap drie maanden minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport was, heeft zelfs gezegd dat "als de overheid de Lissabon-doelstelling wil halen, in 2010, zij wel hard en onbetrouwbaar op moet treden". Het Nederlandse overlegmodel zou te stroperig zijn om de noodzakelijk geachte radicale omslag te realiseren.

Vanwege het asociale karakter krijgt de Lissabon-agenda vanuit de vakbeweging en sociaal-democratische hoek weinig steun. Er zijn omvangrijke protestbewegingen op gang gekomen tegen dit structurele Europese beleid van 'economische opbouw door sociale afbraak'. Vooral in Italië, Frankrijk en Duitsland, maar getuige het 2 oktoberprotest 2004 in Amsterdam uiteindelijk ook in Nederland.

Ook op officieel Europees niveau hapert de uitvoering van de Lissabonagenda. De vorige voorzitter van de Europese Commissie, Romano Prodi, klaagde vlak voor zijn vertrek over het gebrek aan steun voor de Lissabonagenda van de kant van alle grote spelers. Zo zou Groot-Brittannië haar beleid niet door Brussel willen laten dicteren, terwijl Frankrijk en Duitsland het EU-beleid te liberaal zouden vinden. In bepaalde gevallen zouden deze landen vast willen houden aan het geven van overheidssteun aan bedrijven en het beschermen van hun eigen markten.

Om de uitvoering van de Lissabon-agenda te versnellen, heeft de EU twee jaar geleden een werkgroep ingesteld waarin een aantal vakbondsbestuurders en ondernemers zitting hebben onder voorzitterschap van oud-premier Wim Kok. De groep-Kok concludeerde in haar rapport van eind 2004 dat veel doelstellingen van de Lissabon-agenda dreigen te worden gemist als gevolg van een gebrek aan politiek draagvlak om door te pakken. Daarmee zou 'de houdbaarheid van het Europese sociale model' op de tocht staan. Volgens de aanbevelingen moeten de lidstaten zich concentreren op vijf 'brede prioriteiten': kenniseconomie, voltooiing van de interne markt, verbeteren van het ondernemersklimaat, een flexibele arbeidsmarkt en een economische milieustrategie die groei en productiviteit bevordert.

De Commissie-Kok doet een serie concrete aanbevelingen, zoals de invoering van een Europees octrooisysteem, volledige omzetting van Europese richtlijnen naar nationale wetgeving, het opheffen van obstakels voor een vrij verkeer van diensten, het vereenvoudigen van regels voor het opzetten van bedrijven, langer werken in combinatie met levenslang leren, en meer prioriteit voor onderzoek. Vanuit de Europese vakbeweging zaten er drie vertegenwoordigers in de commissie-Kok. Zij waren ontevreden over de overheersende aandacht in de groep voor het vergroten van het concurrentievermogen en de voortdurende vergelijkingen met de VS. De Europese vakbeweging heeft ook haar zorgen uitgesproken over het feit dat de sociale en milieupijler van de Lissabonagenda steeds verder naar de achtergrond verdwijnen. Zelfs iemand als Alexander Rinnooy Kan, lid van het Innovatieplatform en van de Raad van Bestuur van de ING, bepleitte recentelijk de "handhaving van het poldermodel als tegenwicht tegen het Amerikaanse model dat laagopgeleiden tot dienstverlening tussen de hamburgers of achter de vloerzwabber reduceert", waarbij hij de vraag opwierp of er een alternatief bestaat voor het Amerikaanse model.

Met het grondwettelijk vastpinnen van het streven naar vrijemarkteconomie met onbeperkte concurrentie binnen de Europese Grondwet wordt de keuze voor de invulling van het economisch beleid onttrokken aan normale democratische procedures. Bij aanneming van het grondwetsvoorstel dreigt de Lissabonstrategie richtinggevend te worden en sociaal beleid, gericht op het bevorderen van werkgelegenheid, fatsoenlijke minimumlonen en kwalitatief hoogwaardige sociale voorzieningen op een tweede plan te worden gezet. Het wegstemmen van de Europese Grondwet zou een goede eerste stap zijn om uiteindelijk te komen tot een Europese economie waarin de belangen van de meerderheid van de bevolking van de lidstaten centraal staan.

cruciale punten tot verbetering te komen.

Er zijn goede redenen om te pleiten voor een sterke politieke rol van Europa. De vernietiging van het milieu en de groeiende wereldwijde kloof tussen arm en rijk, laten zich niet oplossen binnen bestaande nationale kaders. Maar dan moet het wel een democratisch Europa zijn. Een Europa dat door de bevolking gezien wordt als de uitdrukking van haar eigen wil en eigen politieke macht. Daarvoor is een Europees publiek debat en een democratisch constituerend proces noodzakelijk. Het afwijzen van de Grondwet is daarin een eerste stap.

WWW.GRONDWETNEE.ORG

Balkenende versus de Grondwet

Op vrijdag 29 oktober 2004, de dag waarop Balkenende samen met zijn collega-regeringsleiders in Rome de Grondwet ondertekende, publiceerde de Volkskrant een opiniestuk van zijn hand. Onder de kop 'De EU wordt nu democratischer en slagvaardiger'.¹ Het stuk is typerend voor de benadering van de Grondwet door de voorstanders ervan. Wij drukken het integraal af, om het daarna van enig commentaar te voorzien.

De EU wordt nu democratischer en slagvaardiger

Vandaag ondertekenen de regeringsleiders van de 25 landen van de Europese Unie in Rome het Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa. We zijn ver gekomen sinds de zes grondleggers in maart 1957 – ook in Rome – de Europese Economische Gemeenschap vormden. In de komende periode is het woord aan de nationale parlementen, die het Grondwettelijk Verdrag moeten goedkeuren.

Wat is de toegevoegde waarde ervan?

In één zin samengevat: het Verdrag zet het belang van de inwoners van de Europese Unie meer dan ooit centraal in de besluitvorming en activiteiten van de Unie. Dit uit zich op vier manieren.

Ten eerste bevat het Grondwettelijk Verdrag extra waarborgen dat de grondrechten van alle mensen in de Unie door de instellingen van de Unie worden gerespecteerd. Bij die grondrechten gaat het om eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid en gelijkheid, maar ook om de beginselen van democratie en rechtsstaat. De 'grondrechtencatalogus' in de Grondwet is bijzonder uitgebreid. Daarmee loopt de Europese Unie als beschermer van grondrechten voorop in de wereld. Door de opname van grondrechten en -beginselen in de Grondwet, krijgen deze een juridisch bindende status. Burgers krijgen bovendien meer mogelijkheden om in beroep te gaan bij het Hof van Justitie.

In de tweede plaats maakt het Grondwettelijk Verdrag de Europese Unie democratischer en brengt het het bestuur dicht bij de Europese burgers. Europa is gebouwd op de gedachte dat beslissingen zo dicht mogelijk bij mensen zelf moeten worden genomen. Met zaken die op lokaal, regionaal of landelijk niveau goed kunnen worden geregeld, moet de Europese Unie zich niet willen bemoeien. De Unie is er juist voor de doelen die landen niet alléén kunnen bereiken: zoals een sterke economie of meer veiligheid. Het Grondwettelijk Verdrag bevat extra waarborgen dat de Europese Unie zich ook echt aan dit principe houdt. De nationale parlementen krijgen de mogelijkheid een time out te vragen als Brussel met voorstellen komt die blijk geven van overbodige bemoeizucht. Als een derde van de nationale parlementen dat wil, moet de Europese Commissie haar voorstel opnieuw overwegen. Verder krijgen burgers het recht zelf met een initiatief te komen als ze menen dat de Europese Commissie op een bepaald punt actie zou moeten ondernemen. Voor zo'n burgerinitiatief zijn 1 miljoen handtekeningen nodig, verkregen in verschillende landen. Het Europees Parlement krijgt aanzienlijk meer bevoegdheden. Het kan in veel meer gevallen meebeslissen dan nu en krijgt de volledige medezeggenschap over de begroting. Daardoor kunnen de gekozen vertegenwoordigers van de burgers beter controleren of de Europese Commissie haar werk goed doet.

In de derde plaats maakt het Grondwettelijk Verdrag de Europese Unie opener en doorzichtiger. Burgers hechten groot belang aan een transparante Unie. Ze willen een Unie waarin bevoegdheden helder zijn en waarin besluiten op een begrijpelijke en open manier worden genomen. De huidige EU-verdragen en de talloze wijzigingen daarop hebben in de ogen van veel mensen een doolhof gecreëerd. Buiten Brussel kunnen slechts weinigen uitleggen wat de Europese pijlerstructuur inhoudt en wat het verschil is tussen Unie en Gemeenschap. Met de Grondwet behoren die ingewikkeldheden tot het verleden. Daarbij komt dat burgers veel meer toegang krijgen tot documenten. Hun recht op toegang gaat zich uitstreken tot documenten van alle instellingen, organen en instanties.

In de vierde plaats maakt het Grondwettelijk Verdrag Europa slagvaardiger. Dat is nodig om met succes te kunnen werken aan de actuele vraagstukken die burgers raken. Twee thema's die mensen van cruciaal belang vinden, zijn versterking van de Europese economie (meer banen en meer groei) en vergroting van de veiligheid (terugdringing van de grensoverschrijdende criminaliteit). Dit zijn onderwerpen waarbij de Europese landen elkaar hard nodig hebben. Mensen verwachten dat Europa hier echt iets laat zien. Maar omdat besluiten in de Unie vaak unaniem moeten worden genomen, is dat niet eenvoudig. Ook ontbreken soms de mogelijkheden om echt slagvaardig samen te werken, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid. Het Verdrag bevat op dit terrein belangrijke verbeteringen, waardoor we samen krachtiger kunnen werken aan het bereiken van onze doelen.

Volgend jaar vieren we in een groot deel van Europa zestig jaar vrede. Zo'n lange periode van vrede en vrijheid is nooit eerder in onze geschiedenis voorgekomen. In de decennia die achter ons liggen is de welvaart in Europa enorm gegroeid. De democratie heeft in vrijwel heel Europa wortel geschoten. De vrijheid van Europeanen om te wonen, werken en studeren waar en hoe ze willen is veel groter geworden. Die verworvenheden danken we voor een belangrijk deel aan de Europese samenwerking. Met het Grondwettelijk Verdrag laten we zien dat we met elkaar dóór willen gaan. We verbinden ons opnieuw en met volle overtuiging aan een leven zonder oorlog en onrecht en aan de vrijheid die ons lief is.

Het Grondwettelijk Verdrag is een stevig fundament onder onze gezamenlijke toekomst. Vrede, veiligheid en welvaart zijn even kostbaar als kwetsbaar. Met dit Verdrag staan ze sterker. En daardoor staan wij sterker. Daarmee is de ondertekeningsceremonie een boodschap van hoop. Een nieuw begin."

Jan Peter Balkenende

¹ De Volkskrant, Forum, 29 oktober 2004 (pagina 13). Wij danken de heer Balkenende en de Rijksvoorlichtingsdienst voor de toestemming om dit stuk hier te publiceren.

Op alle vier de punten van Balkenende waaruit het democratischer en slagvaardiger karakter van de EU met de nieuwe Grondwet zou blijken, valt iets af te dingen. Als we de beweringen van Balkenende vergelijken met de tekst van de Grondwet blijken ze een eenzijdig beeld te geven of op gespannen voet te staan met de werkelijkheid.

Het eerste punt dat Balkenende noemt is dat de Grondwet "extra waarborgen bevat dat de grondrechten van **alle** (nadruk van ons) mensen in de Unie (...) worden gerespecteerd". Helaas is dat niet de realiteit van deze wet. Het voorstel om het Europese burgerschap toe te kennen aan **alle** mensen die legaal in Europa wonen is zelfs expliciet verworpen. Dat burgerschap wordt door de Grondwet alleen toegekend aan de mensen die reeds de nationaliteit van één van de EU-landen bezitten en niet aan de vele miljoenen inwoners van Europa met een ander paspoort.

Behalve deze pertinente onjuistheid zit er in deze zin van Balkenende ook nog een addertje onder het gras waar hij schrijft: "de grondrechten van alle mensen in de Unie worden door de instellingen van de Unie gerespecteerd." Het Handvest voor de Grondrechten dat in de Grondwet

is opgenomen is inderdaad bindend voor de Europese instellingen, maar niet voor de afzonderlijke landen. En als het gaat om grondrechten, heeft de Europese burger nu eenmaal veel meer met de nationale dan met de Europese overheid te maken. Ook de opmerking twee zinnen verder dat "door de opname van grondrechten en -beginselen in de Grondwet, deze een juridisch bindende status" krijgen is uiterst dubieus, omdat dit dus alleen geldt ten opzichte van de Europese instellingen.

Het tweede punt van Balkenende is dat Europa met deze Grondwet veel democratischer wordt. In dat kader schrijft hij 'Het Europees parlement krijgt (...) volledige medezeggenschap over de begroting'. Ook hier is de werkelijkheid anders. Het Parlement krijgt medezeggenschap, maar geen **volledige** medezeggenschap. Als er namelijk van een conflict tussen het Parlement en de Europese Commissie sprake is, dan heeft het Parlement uiteindelijk een drievijfde meerderheid nodig om haar zin door te kunnen zetten. Dat is in strijd met de elementaire democratische regel dat uiteindelijk een parlamentsmeerderheid het laatste woord heeft.

"Europa is gebouwd op de gedachte dat beslissingen zo dicht mogelijk bij mensen zelf moeten worden genomen. Met zaken die op

lokaal, regionaal of landelijk niveau goed kunnen worden geregeld, moet de Europese Unie zich niet willen bemoeien”, is de centrale opmerking bij dit punt. Als principe is dit mooi en als zodanig is een dergelijke omschrijving ook in de Grondwet te vinden. Maar de werkelijkheid van de Grondwet is een geheel andere. Op een aantal vlakken wordt er in de Grondwet inderdaad geregeld dat er op Europees vlak geen maatregelen worden genomen die voor de afzonderlijke landen bindend zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor mensenrechten, sociale zaken, de positie van de vrouw, rechten van homo’s, lesbo’s en transgenders. Maar op andere beleidsterreinen zoals de vrijemarkteconomie, de bewapening, de militarisering van Europa en dergelijke wordt het beleid in deze Grondwet heel duidelijk vastgelegd en zijn landen, regio’s en lokaliteiten daar na aanneming van deze Grondwet met handen en voeten aan gebonden.

Het derde punt van Balkenende is de openheid en transparantie in de besluitvorming die door de Grondwet tot stand komt. Daarbij moet aangetekend worden dat de huidige situatie volstrekt ondemocratisch en niet-transparant is: regeringsleiders sluiten deals achter gesloten deuren, waarbij alles tegen alles uitgegild kan worden.

Maar dat het met de Grondwet zoveel transparanter wordt is moeilijk vol te houden. Kort samengevat komt de besluitvormingsprocedure in de Raad van Ministers er bijvoorbeeld op neer dat er van een meerderheid sprake is als minstens 55 procent van de lidstaten vóór stemt. Behalve als het voorstel niet afkomstig is van de Europese Commissie of de Europese minister van Buitenlandse Zaken, dan is 72 procent vereist, of als de lidstaten die vóór stemmen minstens 65 procent van de EU-bevolking omvatten. In het laatste geval moeten er wel minstens 15 lidstaten vóór stemmen. Dit laatste criterium vervalt echter als minder dan vier lidstaten tegen stemmen. En dan hebben we het nog niet over de ‘noodremprocedure’

die de besluitvorming weer over kan dragen aan de Europese Raad of de mogelijkheid tot ‘kopgroepvorming’ die weer andere mogelijkheden biedt. Nee, voor heldere besluitvorming moeten we ook na invoering van de Grondwet niet in Brussel zijn.

“Met de Grondwet geboren die ingewikkeldheden tot het verleden”, schrijft de heer Balkenende opgewekt. Dat mag dan gelden voor de Europese pijlerstructuur en het verschil tussen Unie en Gemeenschap, maar wie de Grondwet en de discussie daarover heeft bestudeerd weet dat daar tientallen nieuwe onduidelijkheden voor in de plaats zijn gekomen. Zelfs over het cruciale punt wat de verhouding is tussen deze Europese Grondwet en de nationale wetten en Grondwetten; en of de Europese Grondwet werkelijk boven de nationale Grondwet kan staan, zoals in het document wordt beweerd, zijn de staatsrechtgeleerden het nog niet eens. Laat staan over alle andere onduidelijkheden en tegenstrijdigheden die erin te vinden zijn.

In zijn laatste punt benadrukt de premier dat Europa met de Grondwet zoveel “slagvaardiger” wordt en zal kunnen werken aan een versterking van de economie en een vergroting van de veiligheid. Over wat dat concreet betekent zegt hij niets. Noch over de verplichting die de Grondwet landen oplegt om hun militaire vermogen steeds verder op te voeren, noch over het Europese bewapeningsbureau, dat daarop zal toezien. Ook niets over economisch beleid waarvan het liberale karakter in deze Grondwet wordt vastgelegd.

Ten slotte is het opvallend dat Balkenende in dit artikel wel meldt dat het Parlement het grondwettelijk verdrag nog goed moet keuren, maar zwijgt over het referendum dat er vervolgens over zal worden gehouden. Zou de premier dit vergeten zijn of hecht hij niet zo aan een uitspraak van het volk?

Adders onder het gras

HOE DEMOCRATISCH IS HET REFERENDUM

Over de Europese Grondwet zal in Nederland het eerste landelijke referendum in de geschiedenis worden gehouden. Tot nu toe is ons land een van de weinige landen in de wereld waar nog nooit een dergelijke nationale volksraadpleging heeft plaatsgevonden. Ook biedt dit referendum de eerste gelegenheid aan de Nederlandse bevolking om zich expliciet over de ontwikkeling van Europa uit te spreken.

Al voor de referendumcampagne is gestart, kunnen er echter al vraagtekens worden gezet bij de vraag in hoeverre er sprake is van gelijke kansen voor voor- en tegenstanders van de Grondwet.

Het voor de hand liggende idee van een referendum over de Grondwet werd al geopperd door Giscard d'Estaing, de voorzitter van de Europese Conventie. Een Europees referendum wel te ver-

staan, want wat is er logischer dan een Europese Grondwet in alle landen van de Europese Unie gelijktijdig aan een referendum te onderwerpen. Helaas werd dit voorstel niet aangenomen. In een tiental landen, waaronder Nederland, komen wel nationale referenda.

In Nederland werd het initiatief hiertoe genomen door Tweede-Kamerlid en deelnemer aan de Europese Conventie, Frans Timmermans (PvdA). Hij diende een motie in, om in ieder geval in Nederland een referendum te organiseren. Dit initiatief werd later overgenomen door de Tweede-Kamerleden Karimi (GroenLinks), Dubbelboer (PvdA) en Van der Ham (D66) die een initiatiefwetsontwerp indienden: de *Wet raadplegend referendum Europese Grondwet*.

Het voorstel kon meteen al rekenen op de steun van GroenLinks, PvdA, SP, LPF en D'66. Het CDA en de SGP waren op principiële gronden tegen. Ook de VVD en de ChristenUnie waren in eerste instantie geen voorstanders, maar gingen alsnog akkoord na advies van de Raad van State over het wetsvoorstel.

REFERENDUMCOMMISSIE

Het advies van de Raad van State is interessant omdat het iets zegt over de status van de Europese Grondwet en de verhouding tot de Nederlandse Grondwet. De Raad van State is van oordeel dat de goedkeuring van dit verdrag (de Europese Grondwet) te vergelijken is met een grondwetsherziening en dat daarom een oordeel van de burgers gewenst is. De Nederlandse Grondwet voorziet er immers in dat bij een wijziging van de Grondwet de bevolking zich uit kan spreken. Na goedkeuring van een grondwetswijziging met tweederde meerderheid wordt de Tweede Kamer ontbonden waarna een nieuw gekozen parlement de wijziging nogmaals moet goedkeuren.

De referendumwet voorziet in de instelling van een referendumcommissie van vijf leden. Deze mogen uitsluitend afkomstig zijn uit de “kring van de wetenschap, de overheid en maatschappelijke organisaties, die geen inhoudelijke binding hebben met het onderwerp van het referendum”.

De commissie heeft tot taak de datum van het referendum vast te stellen (binnen een termijn van 10 tot 20 weken nadat de commissieleden zijn benoemd) en een feitelijke samenvatting van het verdrag (de Grondwet) te maken, die gratis wordt verspreid. Ook is de commissie verantwoordelijk voor de verdeling van het miljoen euro dat voor het voeren van campagnes beschikbaar is. Tevens formuleert de referendumcommissie de vraagstelling van het referendum.

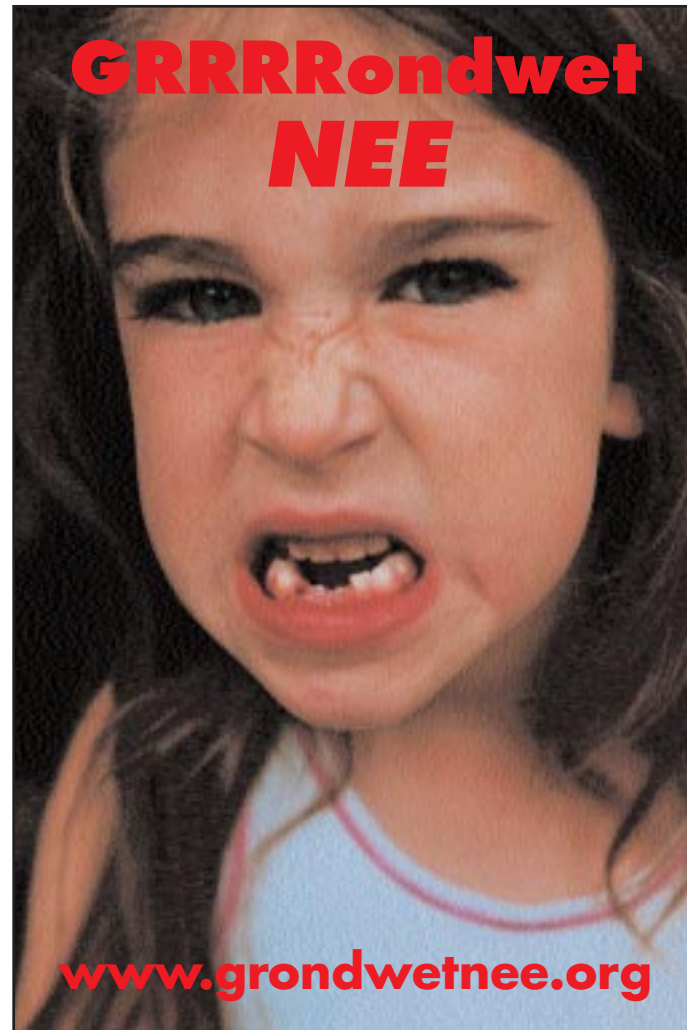
VALSE START

Deze regeling, met een onafhankelijke commissie, lijkt zeer democratisch. Toch zit er een aantal addertjes onder het gras. In de eerste plaats is er het element tijd. Tussen de benoeming van de commissie en het referendum mogen maximaal twintig weken verstrijken. Voor de verdeling van het campagnebudget betekent dat, dat de commissie in die tijd eerst de criteria voor subsidieverlening moet vaststellen. Op basis daarvan kunnen organisaties subsidieverzoeken indienen, die vervolgens door de commissie goedgekeurd moeten worden. Pas daarna zal tot uitbetaling van de subsidies over worden gegaan.

Dat houdt in dat organisaties die campagne willen voeren pas zeer kort voor het referendum over deze fondsen kunnen beschikken. Om een serieuze campagne te kunnen voeren is natuurlijk een veel langere voorbereidingstijd nodig. Als *Comité Grondwet Nee* zijn wij bijvoorbeeld al in het najaar van 2003 met de voorbereidingen van een campagne begonnen. Een groot deel van het campagnemateriaal zal klaar moeten zijn zodra de commissie wordt geïnstalleerd. We moeten dan maar hopen dat we de kosten hiervan met terugwerkende kracht vergoed krijgen.

Een dergelijke regeling zou nog acceptabel zijn als het voor beide partijen zou gelden, zowel de voor- als de tegenstanders van de Grondwet. Dat is helaas niet zo. Zowel de regering als de tegenwoordiging van de Europese Unie in Nederland zijn al volop bezig met pro-grondwetcampagnes. Uiteraard wordt hierin (nog) niet openlijk opgeroepen om in het referendum voor de Grondwet te stemmen, maar de teneur van alle publiciteit van hun kant laat aan duidelijkheid niet te wensen over.

Op de door het ministerie van Buitenlandse Zaken beheerde website www.bestbelangrijk.nl wordt bijvoorbeeld al maandenlang uitvoerig aandacht aan de Grondwet besteed. Daarbij wordt slechts in de meest lovende woorden over de wet gesproken. Op deze 'voorlichtingssite' is geen woord van kritiek op de Grondwet te vinden. Hetzelfde geldt voor de vertegenwoordiging

van de EU in Nederland. Daar zijn al heel lang brochures verkrijgbaar waarin de zegeningen van de Grondwet breed worden uitgemeeten.

Voor onafhankelijke, ongesubsidieerde organisaties die tegen de Grondwet pleiten, is daar natuurlijk moeilijk tegenop te werken. Zo kent de campagne dus al bij voorbaat een valse start. Daar komt bij dat ook in de feitelijke referendumcampagne de mogelijkheden voor publiciteit voor het ja-kamp, waartoe immers de regering en de meeste politieke partijen behoren, veel gunstiger zullen zijn dan voor de tegenstanders.

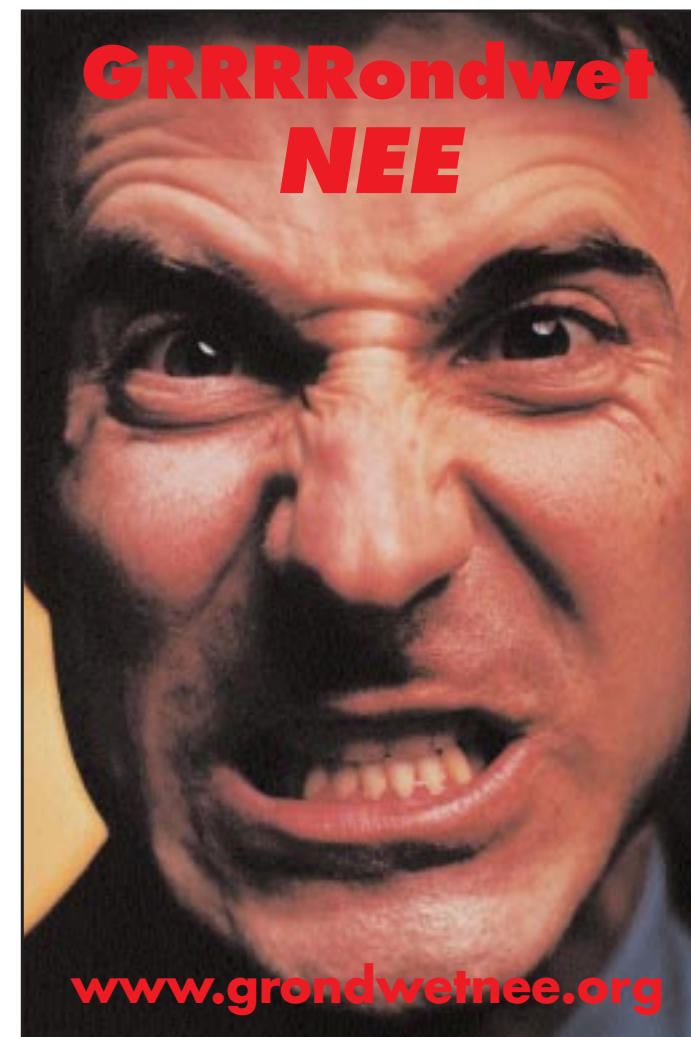
GEVOLGEN ONDUIDELIJK

Een tweede probleem is dat het onduidelijk is wat de gevolgen van een referendum zijn. In de Tweede Kamer is geprobeerd om vast te leggen dat de uitkomst van het referendum vanaf een bepaald opkomstpercentage bindend zou zijn.

Deze pogingen bleken echter in strijd met de Nederlandse Grondwet, die geen bindend advies aan regering en Staten-Generaal toestaat. Nu hangt het gevolg van de uitspraak in het referendum in feite af van de welwillendheid van regering en Staten-Generaal.

Over het algemeen zijn politici het er over eens dat bij een 'redelijke' opkomst en een 'duidelijke uitslag' de politiek rekening moet houden met de uitslag van het referendum. Maar over de vraag wat in dit verband 'redelijk' en 'duidelijk' is, zijn de meningen verdeeld.

Het zou niet onlogisch zijn om te stellen dat - omdat het hier om een Grondwet gaat - er een duidelijke meerderheid van de bevolking vóór zou moeten zijn vooraleer deze goed te keuren. Zoals er bij een wijziging van de nationale Grondwet een nieuwe Tweede Kamer met een duidelijk mandaat voor grondwetswijziging moet worden gekozen. Evenals bij nationale grondwetswijziging zou men zelfs voor een noodzakelijke tweederde meerderheid (van in dit geval de opgekomen kiezers) kunnen pleiten.

In de praktijk wordt de redenering echter omgedraaid. Het referendum heeft een raadgevend karakter, dat wil zeggen dat het een referendum is waarbij de bevolking zich achteraf in adviseerende zin over een reeds genomen beslissing uit kan spreken. Dan moet er, zo is dan de redenering, een 'duidelijke' meerderheid en een 'redelijke' opkomst zijn wil het parlement overwegen de reeds genomen beslissing terug te draaien. Zo krijgen de voorstanders haast een soort automatische legitimering en zal het voor de tegenstanders niet meevallen om die aan te vechten.

OPKOMST CRUCIAAL

De ervaring van veel referenda, ook van plaatselijke referenda in Nederland, leert dat de opkomst bij het referendum een doorslaggevend punt is. Daarbij speelt natuurlijk de verwachting van de consequenties van het referendum een grote rol. Naarmate de kiezers er meer van overtuigd zijn dat de uitslag van een referendum verschil kan maken zullen ze sneller geneigd zijn naar de stembus te gaan. Als het overheersende idee is dat de uitslag er toch niet toe doet, dat hun stem toch niet geldt, zullen ze eerder thuis blijven. Op die manier werpt de, mede door de verantwoordelijke politici gecreëerde, verwachting van het effect van het referendum zijn schaduw vooruit.

Voorstanders van de Grondwet hebben er dus alle belang bij om zo min mogelijk aandacht aan het referendum te besteden en zoveel mogelijk onduidelijkheid over de consequenties van de uitslag te laten bestaan. Tegenstanders van de Grondwet verkeren dus in een nadelige positie. Zij moeten (met veel minder middelen dan de voorstanders) de kiezers niet alleen op de hoogte brengen van de nadelen van de Grondwet, maar ook van het belang om een stem uit te brengen.

Toch leiden die ongelijke mogelijkheden er zeker niet automatisch toe dat de nee-partij in het nadeel blijft. In het Zweedse referendum over deelname aan de euro beschikten de voorstanders niet alleen over de steun van de regering en het merendeel van de politieke partijen, maar ook over naar schatting twintig maal zoveel financiële middelen als de nee-campagne. Toch werd een eclatante overwinning geboekt: bij een opkomst van maar liefst 83 procent stemde 56 procent 'nee' en slechts 24 procent 'ja'.

Ook in Nederland wijzen onderzoeken uit dat als een grondwetsreferendum werkelijk gaat leven, onder de bevolking een massale afwijzing van de Europese Grondwet verre van ondenkbaar is.

HET GEVOLG VAN EEN MASSAAL NEE

Behalve de vraag wat voor politieke conclusies er uit de uitslag van het referendum worden getrokken, is ook nog onduidelijk wat er zal gebeuren als in één of meer Europese landen de Grondwet wordt afgewezen.

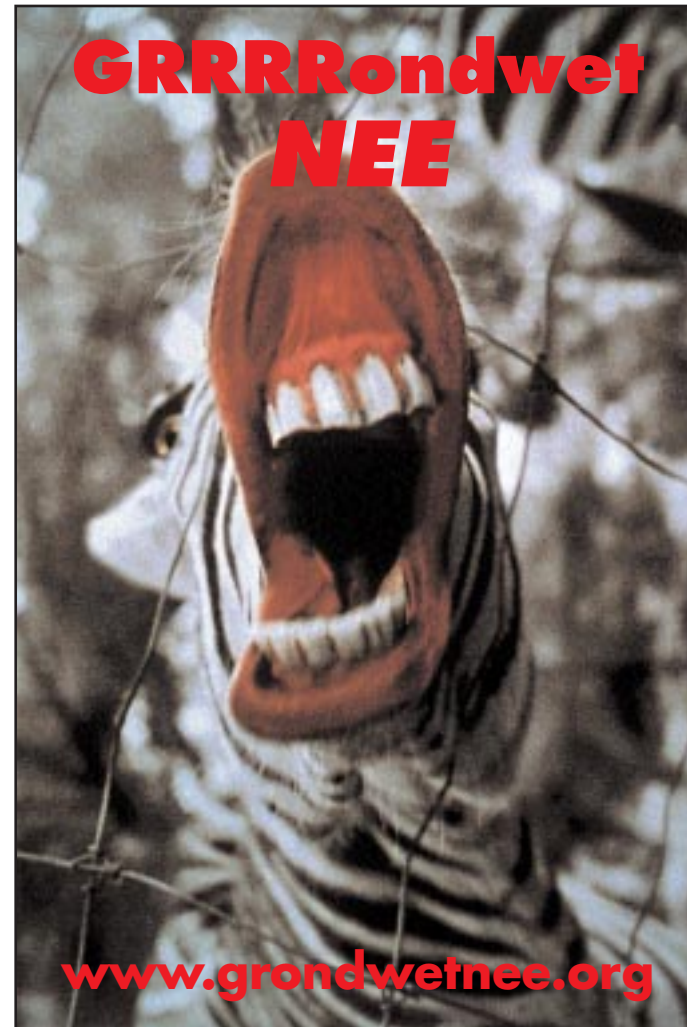
De Grondwet zelf stelt dat deze pas in werking treedt na door alle Europese lidstaten te zijn geratificeerd. Over de vraag wat er gebeurt als dat in een van de lidstaten niet het geval is, als gevolg van een overwinning van het NEE in een referendum, zijn de deskundigen het niet eens. In ieder geval treedt de Grondwet dan niet in werking en blijven alle nu bestaande verdragen van kracht.

Er kan dan geprobeerd worden om in een nieuw referendum een andere uitslag te krijgen, maar erg serieus lijkt deze optie niet. In principe kunnen de andere landen besluiten door te gaan en het niet-ratificerende land, of de niet-ratificerende landen, buiten de Unie plaatsen. Vooral als het om meerdere landen gaat is ook dat een niet erg waarschijnlijke optie. Ook kan er een poging gedaan worden om een proces in gang te zetten gericht op het herschrijven van de Grondwet om tot een betere tekst te komen. Tot slot zou men ervoor kunnen kiezen om het hele grondwetproject te stoppen en min of meer op de oude voet door te gaan.

Maar één ding is duidelijk. Hoe groter de afwijzing van de Grondwet is, hoe groter het aantal NEE-stemmers en in hoe meer landen, hoe meer reden er zal zijn om het functioneren van de EU fundamenteel ter discussie te stellen.

WIJ WILLEN EEN EERLIJK REFERENDUM

Wij zetten ons in om het referendum zo eerlijk en democratisch mogelijk te laten verlopen. Daartoe roepen wij de regering, het parlement en anderen op om af te zien van een eenzijdige JA-campagne die wordt uitgevoerd vóór de start van de referendumcampagne en met andere middelen. Ook roepen wij politici en politieke partijen op om nog vóór aanvang van de officiële referendumcampagne duidelijk te maken dat de uitslag van het referendum geëerbiedigd moet worden. Het geeft ons inziens geen pas om een referendum te houden en tegelijkertijd onduidelijkheid te laten bestaan over de vraag of rege-

ring en parlement de uitspraak van deze volksraadpleging ook serieus zullen nemen.

De voorstanders pretenderen dat de Grondwet de EU democratischer maakt. Het minste wat ze in dit geval kunnen doen is meewerken aan een democratische volksraadpleging.

De Grondwet spreekt voor zich

De tekst van de Grondwet beslaat in totaal bijna 350 pagina's. Buiten een kleine groep deskundigen zal dan ook vrijwel niemand het document nauwgezet doornemen. Daarom vindt u hier een aantal citaten uit de tekst, ingedeeld naar thema's die naar onze mening van belang zijn.

Er is gekozen voor citaten die specificeren wat elders in de tekst vaak in heel algemene termen wordt aangeduid. Er worden in het Europese grondwetsverdrag heel wat mooie begrippen gebezigd, waarvan de precieze inhoud echter in het midden blijft. 'Sociale markteconomie', 'duurzame ontwikkeling' en 'eerlijke handel' bijvoorbeeld. Wij hebben gezocht naar citaten die duidelijk maken wat er precies onder deze begrippen wordt verstaan en waar de beperkingen van het sociale, duurzame en eerlijke liggen. De teksten tussen aanhalingstekens zijn letterlijke citaten uit de wet.¹ De nadruk daarin (vetgedrukt) is van ons. De citaten worden steeds gevolgd door commentaar van het Comité Grondwet Nee.

De vrije markt als doel

"Artikel 1-3

De doelstellingen van de Unie

1. De Unie heeft als doel de vrede, haar waarden en het welzijn van haar volkeren te bevorderen.
2. De Unie biedt haar burgers een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen, en een interne markt waarin de **mededinging vrij en onvervalst** is.
3. De Unie zet zich in voor de duurzame ontwikkeling van Europa, op basis van een evenwichtige economische groei en van prijsstabiliteit, een sociale **markteconomie met een groot concurrentievermogen** die gericht is op volledige werkgelegenheid en sociale vooruitgang, en van een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu. De Unie bevordert wetenschappelijke en technische vooruitgang. De Unie bestrijdt sociale uitsluiting en discriminatie, en bevordert sociale rechtvaardigheid en bescherming, de gelijkheid van vrouwen en mannen, de solidariteit tussen generaties en de bescherming van de rechten van het kind. De Unie bevordert de economische, sociale en territoriale samenhang, en de solidariteit tussen de lidstaten. De Unie eerbiedigt haar rijke verscheidenheid van cultuur en taal en ziet toe op de instandhouding en de ontwikkeling van het Europees cultureel erfgoed."

"Artikel 1-4

Fundamentele vrijheden en non-discriminatie

1. Het vrije verkeer van personen, diensten, goederen en **kapitaal**, en de vrijheid van vestiging worden overeenkomstig de Grondwet door en binnen de Unie gewaarborgd."

Binnen een democratisch stelsel zou een meerderheid van de kiezers moeten beslissen hoe de economie wordt ingericht. Door de EU-grondwet wordt echter één vari-

Weinig mensen zullen erin slagen om de hele Grondwet te lezen...

ant van de vrijemarkteconomie (de neoliberale) dwingend opgelegd.

Export van liberaal model

"Artikel 1-3 lid 4

In de betrekkingen met de rest van de wereld handhaaft de Unie **haar waarden en belangen** en zet zich ervoor in. Zij draagt bij tot de vrede, de veiligheid, de duurzame ontwikkeling van de aarde, de solidariteit en het wederzijds respect tussen de volkeren, de **vrije** en eerlijke **handel**, de uitbanning van armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van het kind, alsook tot de strikte eerbiediging en ontwikkeling van het internationaal recht, met inbegrip van de **inachtname van de**

beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties.”

Haar waarden en belangen, dat zijn gezien het voorgaande dus vooral de waarde van de vrijmarkteconomie, en het belang van de vrije concurrentie. Kortom, het neoliberale model wordt ook elders uitgedragen. In de praktijk leggen het respect tussen de volkeren en de eerlijke handel en het uitbannen van armoede het af tegen de dominante belangen binnen de vrijmarkteconomie. Opvallend is ook dat er wordt gesproken van de in acht-neming van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties, en niet van een mandaat van de volkerenorganisatie.

“Artikel III-131

De lidstaten plegen onderling overleg teneinde gezamenlijk het nodige te doen om te voorkomen dat **de werking van de interne markt ongunstig wordt beïnvloed** door de maatregelen waartoe een lidstaat zich genoopt kan voelen in geval van ernstige binnenlandse onlusten die de openbare orde verstoren, in geval van oorlog of van ernstige internationale spanning welke oorlogsgevaar inhoudt, of om te voldoen aan de verplichtingen die hij met het oog op het behoud van de vrede en de internationale veiligheid is aangegaan.”

Liberalisering van de diensten

“Artikel III-147

1. Bij Europese kaderwet worden maatregelen vastgesteld om de liberalisering van het verrichten van een bepaalde dienst te verwezenlijken. Deze kaderwet wordt na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité vastgesteld.
2. De in lid 1 bedoelde Europese kaderwet heeft in het algemeen bij voorrang betrekking op de diensten welke rechtstreeks van invloed zijn op de productiekosten of waarvan de liberalisering bijdraagt tot het vergemakkelijken van het goederenverkeer.”

Autonome Europese Centrale Bank

“Artikel I-30 De Europese Centrale Bank

1. De Europese Centrale Bank en de nationale centrale banken vormen het Europees Stelsel van Centrale Banken. De Europese Centrale Bank en de nationale centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben, welke het eurostelsel vormen, voeren het monetair beleid van de Unie.
2. Het Europees Stelsel van Centrale Banken **wordt geleid door de besluitvormingsorganen van de Europese Centrale Bank. Het hoofddoel van het Europees Stelsel van Centrale Banken is het handhaven van prijsstabiliteit.** Onverminderd deze doelstelling ondersteunt het stelsel het algemeen economisch beleid in de Unie teneinde bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie. Het voert alle

andere taken van een centrale bank uit overeenkomstig deel III en het statuut van het Europees Stelsel van Centrale Banken en van de Europese Centrale Bank.

3. De Europese Centrale Bank is een instelling. Zij bezit rechtspersoonlijkheid. Zij heeft het alleenrecht machtiging te geven tot uitgifte van de euro. **Zij is onafhankelijk**, zowel bij de uitoefening van haar bevoegdheden als met betrekking tot het beheer van haar financiële middelen. De instellingen, organen en instanties van de Unie en de regeringen van de lidstaten eerbiedigen deze onafhankelijkheid.
4. De Europese Centrale Bank neemt de maatregelen die nodig zijn om haar taken te vervullen overeenkomstig de Artikelen III-185 tot en met III-191 en Artikel III-196 en de door het statuut van het Europees Stelsel van Centrale Banken en van de Europese Centrale Bank bepaalde voorwaarden. Overeenkomstig voornoemde Artikelen behouden de lidstaten die de euro niet als munt hebben en hun centrale banken hun bevoegdheden op monetair gebied.
5. Op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen, wordt de Europese Centrale Bank geraadpleegd over ieder ontwerp van een handeling van de Unie, alsmede over ieder ontwerp van regelgeving op nationaal niveau, en kan zij advies uitbrengen.”

Het handhaven van de prijsstabiliteit is dus de grondwettelijke doelstelling van het monetaire beleid. Van alle mogelijke beleidsopties wordt er één gekozen en in de Grondwet vastgelegd.

De zetel van de Europese Centrale Bank.

De Centrale Bank is een onafhankelijke instelling, dat betekent dat zij niet aan een democratische controle onderworpen is. Een belangrijk deel van het economisch beleid van de Unie (het monetaire beleid) wordt dus overgelaten aan een onafhankelijke instelling op wiens beleid geen democratische controle bestaat.

Ontwikkelingssamenwerking

“Artikel III-316

1. Het beleid van de Unie op het gebied van ontwikkelingssamenwerking wordt gevoerd in het kader van de **beginselen en doelstellingen** van het externe optreden van de Unie. Het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid van de Unie en dat van de lidstaten completeren en versterken elkaar.”

Onder die beginselen en doelstellingen worden zoals we gezien hebben ook verstaan het stimuleren van de vrijhandel en het neoliberale model.

“Artikel 252

1. Hoofddoel van het beleid van de Unie op dit gebied is de armoede terug te dringen en uiteindelijk uit te bannen. De Unie **houdt** bij de uitvoering van beleid dat gevolgen kan hebben voor de ontwikkelingslanden **rekening met de doelstellingen van de ontwikkelingssamenwerking.**
2. De Unie en de lidstaten houden zich aan de verbintenissen en **houden rekening met** de doelstellingen die zij in het kader van de Verenigde Naties en andere bevoegde internationale organisaties hebben onderschreven.”

Zelfs in die artikelen die specifiek gaan over ontwikkelingssamenwerking komt men niet verder dan een zuinig ‘rekening houden met de doelstellingen van ontwikkelingssamenwerking’.

“Artikel III-321

5. Er wordt een Europees **vrijwilligerskorps** voor humanitaire hulpverlening opgericht, als kader voor gemeenschappelijke bijdragen van Europese jongeren aan humanitaire hulpacties van de Unie. Het statuut en de regels voor de activiteiten van het korps worden bij Europese wet vastgesteld.”

Dit voornemen draagt bij aan deprofessionalisering van ontwikkelingssamenwerking. Of het de kwaliteit van dit werk ten goede komt is natuurlijk de vraag.

Buitenlands en veiligheidsbeleid

“Artikel III-294

Uitgangspunten

1. In het kader van de beginselen en doelstellingen van zijn externe optreden, bepaalt en voert de Unie een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid dat alle terreinen van het buitenlands en veiligheidsbeleid bestrijkt.

2. De lidstaten geven in een geest van loyaliteit en onderlinge solidariteit hun actieve en **onvoorwaardelijke steun aan het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid.** De lidstaten werken samen om hun onderlinge politieke solidariteit te versterken en te ontwikkelen. Zij onthouden zich van ieder optreden dat in strijd is met de belangen van de Unie of dat afbreuk zou kunnen doen aan haar doeltreffendheid als bundelende kracht in de internationale betrekkingen. De Raad en de minister van Buitenlandse Zaken van de Unie zien erop toe dat deze beginselen in acht worden genomen.”

“Artikel I-41

3. **De lidstaten stellen civiele en militaire vermogens ter beschikking van de Unie voor de uitvoering van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid**, om zodoende bij te dragen tot het bereiken van de door de Raad bepaalde doelstellingen. Lidstaten die onderling multinationale troepenmachten vormen, kunnen deze troepenmachten tevens ter beschikking van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid stellen. **De lidstaten verbinden zich ertoe hun militaire vermogens geleidelijk te verbeteren.** Er wordt een agentschap op het gebied van de ontwikkeling van defensievermogens, onderzoek, aankopen en bewapening (het Europees Defensieagentschap) opgericht, dat de operationele behoeften bepaalt, maatregelen bevordert om in die behoeften te voorzien, bijdraagt tot de vaststelling en, in voorkomend geval, tot de uitvoering van **alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken**, deelneemt aan het bepalen van een Europees beleid inzake vermogens en bewapening, en de Raad bijstaat om de verbetering van de militaire vermogens te evalueren.”

7. “Indien een lidstaat op zijn grondgebied gewapenderhand wordt aangevallen, **rust op de overige lidstaten de plicht deze lidstaat met alle middelen waarover zij beschikken hulp en bijstand te verlenen** overeenkomstig Artikel 51 van het Handvest van de Verenigde Naties. Dit laat het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet. De verbintenissen en de samenwerking op dit gebied blijven in overeenstemming met de in het kader van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie aangegane verbintenissen, die voor de lidstaten die er lid van zijn, de grondslag en het instrument van hun collectieve defensie blijft.”

Militair optreden buiten Europa

“Artikel I-41

Bijzondere bepalingen inzake het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid

1. Het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid

is een integrerend deel van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid. Het voorziet de Unie van een **operationeel vermogen dat op civiele en militaire middelen** steunt. De Unie kan daarvan gebruik maken voor **missies buiten het grondgebied van de Unie met het oog op vredeshandhaving, conflictpreventie en versterking van de internationale veiligheid** overeenkomstig de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties. De uitvoering van deze taken berust op de door de lidstaten beschikbaar gestelde vermogens."

*"Artikel I-43
Solidariteitsclausule*

1. De Unie en de lidstaten treden uit solidariteit gezamenlijk op indien een lidstaat getroffen wordt door een terroristische aanval, een natuurramp of een door de mens veroorzaakte ramp. De Unie maakt van alle tot haar beschikking staande instrumenten, waaronder de door de lidstaten ter beschikking gestelde militaire middelen, gebruik om:
 - a. de dreiging van het terrorisme op het grondgebied van de lidstaten te keren;
 - de democratische instellingen en de burgerbevolking tegen een eventuele terroristische aanval te beschermen;
 - op verzoek van de politieke autoriteiten van een lidstaat op diens grondgebied bijstand te verlenen in geval van een terroristische aanval;
 - b. op verzoek van de politieke autoriteiten van een lidstaat op diens grondgebied bijstand te verlenen in geval van een natuurramp of van een door de mens veroorzaakte ramp."

Hoewel de lidstaten van de EU hun bevoegdheden om zelfstandig buitenlands en veiligheidsbeleid te maken formeel vooralsnog behouden, geven zij sluipend steeds meer bevoegdheden uit handen.

De Grondwet houdt de optie open voor het uitvoeren van militaire operaties buiten Europa, verplicht de lidstaten hun militaire vermogens te verbeteren en legt nauwe samenwerking met de NAVO verplichtend op.

Bewapeningsbureau

"Artikel III-311

Europees bureau voor bewapening en strategisch onderzoek

1. Het op grond van Artikel I-41, lid 3, opgerichte Agentschap op het gebied van de ontwikkeling van defensievermogens, onderzoek, aankopen en bewapening (Europees Defensieagentschap), dat onder het gezag van de Raad ressorteert, heeft tot taak:
 - a. de na te streven militaire vermogens van de lidstaten te helpen bepalen en de nakoming van de door de lidstaten aangegane verbintenissen inzake vermogens te evalueren;
 - b. het harmoniseren van de operationele behoeften en het hanteren van doelmatige en onderling verenigbare aankoopmethoden te bevorderen;
 - c. multilaterale projecten voor te stellen die erop gericht

zijn de doelstellingen met betrekking tot militaire vermogens te verwezenlijken, de door de lidstaten uit te voeren programma's te coördineren en samenwerkingsprogramma's te beheren;

- d. het onderzoek inzake defensietechnologie te ondersteunen, alsmede gezamenlijk onderzoek naar en studie van technische oplossingen die voldoen aan toekomstige operationele behoeften, te coördineren en te plannen;
- e. bij te dragen tot het bepalen en in voorkomend geval uitvoeren van alle nuttige maatregelen om de **industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken en de efficiëntie van de militaire uitgaven te verbeteren.**

2. **Het Europees Defensieagentschap staat open voor alle lidstaten die daarvan deel wensen uit te maken.** De Raad stelt met gekwalificeerde meerderheid een Europees besluit vast houdende vastlegging van het statuut, de zetel en de voorschriften voor de werking van het Agentschap. In dat besluit wordt rekening gehouden met de mate van werkelijke deelneming aan de activiteiten van het Agentschap. Binnen het Agentschap worden specifieke groepen lidstaten gevormd die gezamenlijke projecten uitvoeren. Het Agentschap vervult zijn taken voorzover nodig in overleg met de Commissie."

Met de instelling van dit bewapeningsbureau heeft de lobby van de Europese wapenindustrie haar zin gekregen. Het bureau ziet er op toe dat de in de Grondwet vastgelegde verplichte 'geleidelijke verbetering van het militaire vermogen' van de lidstaten wordt uitgevoerd. Ook heeft het een belangrijke rol in het op elkaar afstemmen van de Europese wapenindustrie en daarmee het versterken van de positie van de Europese militaire industrie ten opzichte van haar concurrenten, in met name de VS. Het is opvallend dat dit bureau niet onder de verantwoordelijkheid van de Europese Commissie valt, maar aangestuurd zal worden door een stuurgroep, waarin de ministers van Defensie en de Europese buitenlandcoördinator, nu de voormalige NAVO-chef Solana, zitting nemen.

Op militair vlak kan er van kopgroepvorming sprake zijn: "staat open voor alle lidstaten die daarvan deel wensen uit te maken". Dat betekent dat de mogelijkheid wordt geboden voor het ontstaan van een exclusieve kopgroep van de sterke legers in Europa, aan wie het militaire beleid wordt uitbesteed. En die kan, op verzoek van de Raad van Ministers maar ook op eigen initiatief, militaire operaties uitvoeren.

Internationaal een lijn

"Artikel III-305

1. De lidstaten coördineren hun optreden in internationale organisaties en op internationale conferenties. **Zij verdedigen in deze fora de standpunten van de Unie.** De minister van Buitenlandse Zaken van de Unie organiseert de coördinatie. In internationale organisaties en op internationale con-

ferenties waaraan niet alle lidstaten deelnemen, verdedigen de deelnemende lidstaten de standpunten van de Unie.

2. Overeenkomstig Artikel I-16, lid 2, houden de lidstaten die zijn vertegenwoordigd in internationale organisaties of op internationale conferenties waarin niet alle lidstaten vertegenwoordigd zijn, de niet vertegenwoordigde lidstaten en de minister van Buitenlandse Zaken van de Unie op de hoogte van alle aangelegenheden van gemeenschappelijk belang."

Een lidstaat wordt dus niet toegestaan een minderheidsstandpunt op het vlak van het buitenlands beleid in internationale fora uit te dragen.

Grondrechten

"Artikel I-10

Het burgerschap van de Unie , ,

1. Eenieder die de nationaliteit van een lidstaat bezit, is burger van de Unie. Het burgerschap van de Unie staat naast het nationale burgerschap en treedt niet in de plaats daarvan."

Wie legaal in de EU verblijft maar niet de nationaliteit van een van de lidstaten bezit kan dus geen aanspraak maken op de in de Grondwet vastgelegde burgerrechten.

"Artikel II-74

Het recht op onderwijs

1. Eenieder heeft recht op onderwijs en **op toegang tot** beroepsopleiding en bijscholing.
2. Dit recht houdt de mogelijkheid in, verplicht onderwijs kosteloos te volgen."

Er staat dus niet recht op beroepsopleiding en bijscholing, maar recht op toegang tot. Dat betekent dat er voor de lidstaten geen enkele verplichting is om voor dit soort voorzieningen te zorgen. Alleen als die voorzieningen er zijn hebben de burgers recht ervan gebruik te maken. Dat is een constructie die bij vele in de Grondwet genoemde rechten gehanteerd wordt.

Artikel II-75

"De vrijheid van beroep en het recht te werken

1. Eenieder heeft het **recht te werken** en een vrijelijk gekozen of aanvaard beroep uit te oefenen.
2. Iedere burger van de Unie is vrij, in iedere lidstaat werk te zoeken, er te werken, er zich te vestigen en er diensten te verrichten.
3. Onderdanen van derde landen die het toegestaan is op het grondgebied van de lidstaten te werken, hebben recht op arbeidsvoorwaarden die gelijkwaardig zijn aan die welke de burgers van de Unie genieten."

Artikel II-94

"Sociale zekerheid en sociale bijstand

1. De Unie erkent en eerbiedigt onder de door het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken gestelde voorwaarden het **recht op toegang tot** sociale zekerheidsvoorzieningen en sociale diensten die bescherming bieden in omstandigheden zoals moederschap, ziekte, arbeidsongevallen, afhankelijkheid of ouderdom, alsmede bij verlies van arbeid."

Artikel II-95

"De gezondheidszorg

- Eenieder heeft **recht op toegang** tot preventieve gezondheidszorg en op medische verzorging onder de door de nationale wetgevingen en praktijken gestelde voorwaarden. Bij de bepaling en de uitvoering van het

De Grondwet eerbiedigt 'de gebruiken en culturele tradities' in de lidstaten

GRRRRondwet NEE
www.grondwetnee.org

beleid en het optreden van de Unie wordt een hoog niveau van bescherming van de menselijke gezondheid verzekerd."

Artikel II-96

"De toegang tot diensten van algemeen economisch belang De Unie erkent en eerbiedigt overeenkomstig de Grondwet de toegang tot diensten van algemeen economisch belang zoals die in de nationale wetgevingen en praktijken is geregeld, teneinde de sociale en territoriale samenhang van de Unie te bevorderen".

Hier dus ook weer: recht op toegang tot in plaats van recht op, en geen verplichtingen om kwalitatief goede diensten op deze gebieden in het leven te roepen.

Dierenwelzijn

Artikel III-121

"Bij de bepaling en de uitvoering van het beleid van de Unie op het gebied van landbouw, visserij, vervoer, de interne markt, onderzoek en technologische ontwikkeling en de ruimte houden de Unie en de lidstaten ten volle rekening met de eisen inzake het **welzijn van dieren** als wezens met gevoel, **onder eerbiediging** van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen en **de gebruiken van de lidstaten, met name met betrekking tot godsdienstige ritten, culturele tradities en regionaal erfgoed.**"

Stierenvechten, palingknuppelen, dwangvoeding van ganzen ten behoeve van ganzenlever, het eten van zangvogels en dergelijke kan allemaal als culturele traditie en regionaal erfgoed gezien worden en wordt derhalve grondwettelijk toegestaan.

Tegelijkertijd zet de grondwettelijke keuze voor de vrije markteconomie de deur wagenwijd open voor schaalvergroting in de landbouw en bio-industrie. Immers, om als winnaar naar voren te komen in de open concurrentiestrijd is het zaak zo goedkoop mogelijk te produceren – met alle risico's voor milieu en dierenwelzijn vandien.

Boven de nationale wetten

Artikel I-6 Het recht van de Unie

De Grondwet en het recht dat de instellingen van de Unie bij de uitoefening van de haar toegedeelde bevoegdheden vaststellen, hebben voorrang boven het recht van de lidstaten."

Over de vraag wat de consequenties zijn van dit artikel zijn de staatsrechtgeleerden het (nog) niet eens. Interessant is bijvoorbeeld de uitspraak van het Duitse Constitutionele Hof van 19 oktober 2004 (NRC 20-10-2004). Dat bepaalde dat de Duitse Grondwet voorrang heeft op de Europese Conventie inzake Mensenrechten. Dit verdrag geldt in Duitsland als een eenvoudige federale wet. De Duitse Grondwet gaat weliswaar uit van het principe van openheid jegens het volkenrecht, maar houdt ook vast aan de Duitse soevereiniteit. Wat de consequentie is van het Europese verdrag met de naam Grondwet is niet duidelijk. Misschien komen we dus wel in een situatie waarin de Europese Grondwet in Nederland wel en in Duitsland niet boven nationale wetgeving gaat.

¹ Tijdens het samenstellen van deze brochure, in december 2004, was er nog geen definitieve geconsolideerde versie van de Grondwet in het Nederlands beschikbaar. Daarom is het mogelijk dat soms nummers van artikelen afwijken van de definitieve geconsolideerde tekst. Voor de laatst beschikbare tekst zie onze website www.grondwetnee.org.

De Grote Europese Grondwet Quiz

De Grondwet spreekt van Europees burgerschap. Dit burgerschap wordt toegekend aan

- Alle inwoners van Europa
- Alle inwoners van Europa met een christelijke, joodse of humanistische achtergrond
- Alle inwoners van Europa met de nationaliteit van één van de lidstaten
- Alle legale inwoners van Europa

Als de Grondwet spreekt over het rekening houden met en respect hebben voor lokale en religieuze tradities, dan slaat dit onder andere op

- Het recht op het onder werktijd dragen van klederdracht en traditionele oorijzers
- Het recht op het te allen tijde dragen van hoofdoekjes, keppeltjes, tulbanden en mijters
- Het recht op het beoefenen van het naturisme
- Het recht om door te gaan met stierenvechten, zangvogeltjes eten en palingknuppelen

De Europese Grondwet is opgesteld door

- De vijftientig staatshoofden van de EU
- De regeringsleiders van de landen van de EU
- Een gekozen vertegenwoordiging van de Europese burgers
- Meneer Giscard d'Estaing, met behulp van een secretariaat
- Een groep van 106 politici uit alle landen van de Unie

Nederlandse politieke partijen die deze Grondwet steunen zijn

- CDA, VVD en LPF
- GroenLinks, PvdA en SP
- CDA, PvdA, VVD, GroenLinks, D66
- PvdA, CDA, GroenLinks, SP, Groep Wilders
- VVD, CDA, GroenLinks, PvdA, SGP, ChristenUnie

De machtigste functionaris van de EU is met inwerkingtreding van de Grondwet

- De president van de Europese Centrale Bank
- De voorzitter van de Europese Commissie
- De voorzitter van de Raad van Ministers
- De voorzitter van het Europees Parlement
- De minister van Buitenlandse Zaken van de EU
- De voorzitter van de verenigde chefs van staven

Met de aanneming van de Grondwet wordt de officiële taal van Europa

- Latijn
- Engels
- Het zogenaamde Euro-engels
- Alle nationale talen
- Esperanto
- Frans, Duits, Engels en Spaans

De meest succesvolle lobby bij het tot stand komen van de Grondwet is gevoerd door

- Vader Abraham, namens de farmaceutische industrie
- De paus van Rome en het Vaticaan
- De Europese wapenindustrie
- De firma Koop Tjuchem
- De stichting Bont zonder Dieren

Na aanneming van de Europese Grondwet zijn alle Europese burgers verplicht

- De Grondwet uit hun hoofd te leren
- De Grondwet te kennen en te eerbiedigen
- In eventuele referenda voor de Grondwet te stemmen
- Een exemplaar van de Grondwet in huis te hebben
- Steeds een legitimatiebewijs bij zich te dragen

In het voorjaar van 2005 verschijnt bij uitgeverij Van Genneep:

Op welke grond rust deze wet

Kritische beschouwingen over de Europese Grondwet

Met bijdragen van:

Willem Bos, Jelle van Buuren, Marcel van Dam, Marcel Ham, Kees Hudig, Daniël de Jongh, Arjo Klamer, Piet van der Lende, Marianne Thieme, Arjan Vliegthart, Frank de Vries en Wendela de Vries

Met deze bon krijgt u het boek van € 14,90 voor € 9,90

ISBN: 9055155950

Bon nummer: 501-33130

Deze aanbieding geldt van 1-4 -2005 tot 1-10-2005

Voor een verandering van de Grondwet is noodzakelijk

- ☐ Toestemming van de oorspronkelijke schrijver, dhr. Giscard d'Estaing
- ☐ Instemming van de meerderheid van de Europese burgers
- ☐ Tweederde meerderheid in het Europees Parlement
- ☐ Overeenstemming tussen de regeringsleiders van de EU
- ☐ Dat Pasen en Pinksteren op een dag vallen
- ☐ Overeenstemming tussen de voorzitters van de Europese Commissie, het Europees Parlement en de president van de Europese Bank
- ☐ Instemming van de vijftienvijf staatshoofden van de landen van de Unie

De paragrafen in de Grondwet die gaan over buitenlandse politiek en defensie stellen dat de Europese landen

- ☐ Meer aandacht moeten besteden aan het vreedzaam oplossen van conflicten in de wereld
- ☐ De bewapening en de wapenhandel terugdringen
- ☐ Af moeten zien van offensief militair optreden
- ☐ Hun defensie-inspanning en bewapening moeten verbeteren
- ☐ Af moeten zien van de productie van nucleaire, chemische en bacteriologische wapens
- ☐ Een effectief tegenwicht moeten bieden voor de agressieve politiek van de VS

Het hoofddoel van de Europese Centrale Bank is

- ☐ Bevorderen van de werkgelegenheid
- ☐ Stimuleren van een duurzame economische ontwikkeling
- ☐ Prijsstabiliteit
- ☐ Het 'vergroenen' van de Europese economie

De leiding van de Europese Centrale Bank legt verantwoording af aan

- ☐ De staatshoofden van de landen van de Unie
- ☐ De vereniging van Europese bankiers
- ☐ Het Europees Parlement
- ☐ De Europese commissie met uitzondering van de minister van Buitenlandse Zaken
- ☐ De vrouw van de president van de bank
- ☐ Niemand

De Grondwet wil de ontwikkelingssamenwerking vanuit Europa verbeteren door

- ☐ Het in ontwikkelingslanden te werk stellen van Europese ambtenaren
- ☐ Verbetering van de professionaliteit van ontwikkelingswerkers
- ☐ Het aanbieden van stageplaatsen bij de EU voor mensen uit arme landen
- ☐ De vorming van een vrijwilligerskorps van Europese jongeren
- ☐ Een solidariteitsheffing op vliegtuigbrandstof en alcoholische dranken

Met de aanneming van de Grondwet wordt van de EU-landen verwacht dat zij in internationale fora

- ☐ Hun mond houden en het woord overlaten aan de Europese minister van Buitenlandse Zaken
- ☐ De nuance zoeken en het debat niet uit de weg gaan
- ☐ Tegenwicht bieden tegen de overheersende mening in de EU
- ☐ De mening van de meerderheid van de EU uitdragen
- ☐ Mede de mening uitdragen van EU-landen die daar niet vertegenwoordigd zijn

De Grondwet erkent voor alle burgers van de Unie

- ☐ Het recht op arbeid
- ☐ Het recht om te werken
- ☐ Het recht op toegang tot arbeid
- ☐ Het recht op werkloosheid
- ☐ Het recht om werk te zoeken

De Grondwet erkent voor alle burgers van de Unie

- ☐ Het recht op gezondheid
- ☐ Het recht op gezondheidszorg
- ☐ Het recht op toegang tot gezondheid
- ☐ Het recht op toegang tot gezondheidszorg
- ☐ Het recht op toegang tot gezondheidszorg indien aanwezig
- ☐ Het recht op geestelijke bijstand van een geestelijke naar keuze

De Grondwet legt als symbolen van Europa onder meer vast

- ☐ *Die Unvollendete* (de onvoltooide symfonie) van Franz Schubert
- ☐ Het kruis, de davidster en het euroteken
- ☐ De beeltenis van de maagd Maria op blauwe achtergrond en twaalf sterren
- ☐ 'Ode aan de vreugde' uit de Negende Symfonie van Beethoven
- ☐ Een gestileerde afbeelding van de guillotine, de kruisboog en de sextant

De bepalingen van de Grondwet

- ☐ Zijn slechts aanbevelingen aan de regeringen van de lidstaten
- ☐ Gaan boven de nationale wetten en de nationale Grondwet, m.u.v. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk
- ☐ Gaan boven nationale wetten in zoverre ze daar niet mee in strijd zijn
- ☐ Treden in de plaats van nationale wetten of verordeningen
- ☐ Kunnen in specifieke gevallen boven de nationale wetgeving gaan

Het verdrag wordt Grondwet (Constitutie) genoemd omdat

- ☐ Het eindelijk een juridische basis geeft aan de huidige Europese Unie
- ☐ Het de Unie op een heel nieuw juridisch fundament plaatst
- ☐ Men hoopt zo de Europese bevolking te overtuigen
- ☐ Het document zo dik is dat het ideaal is als opstapje of bijzettafelje
- ☐ Er voor de productie zoveel bomen gekapt moesten worden dat het een bijdrage levert aan erosie en grondverschuivingen
- ☐ De volledige naam te lang is voor op het stembiljet

Stuur uw ingevulde quiz-formulier of een kopie daarvan naar **Comité Grondwet Nee, Postbus 90218, 1006 BE Amsterdam**. Onder de goede inzenders wordt een geheel verzorgde tour langs de Europese instellingen in Brussel verloot, verzorgd door **Corporate Europe Observatory** (reiskosten en lunch in het Europees Parlement inbegrepen). Inzendingen dienen een week voor het referendum binnen te zijn. In de week voor het referendum zullen de juiste antwoorden worden onthuld op www.grondwetnee.org. Over de uitslag kan niet gecorrespondeerd worden. Let op: per vraag kan meer dan één antwoord juist zijn.

Het referendum over de Grondwet heeft tot gevolg dat

- ☐ Nederland deze ratificeert als tweederde van de kiezers voor de Grondwet is
- ☐ Deze wordt verworpen als de meerderheid van stemmen tegen de Grondwet is
- ☐ Als de Grondwet wordt verworpen het kabinet aftreedt en de Kamer wordt ontbonden
- ☐ Er een advies ligt aan Kamer en kabinet
- ☐ Nederland buiten de EU komt te staan als een meerderheid tegen is

Met de aanneming van de Grondwet kiest de Europese bevolking in het vervolg

- ☐ De voorzitter van de Europese Commissie
- ☐ De voorzitter en de leden van de Europese Commissie
- ☐ De leden van de Europese Raad
- ☐ Het Europees Parlement
- ☐ De eigen nationale delegatie in het Europees Parlement (landgenoten kiezen landgenoten)
- ☐ Een Europese president

Bij een conflict tussen de Europese Commissie en het Europees Parlement kan dit laatste orgaan zijn wil opleggen met

- ☐ Meerderheid van stemmen (de helft plus één)
- ☐ Instemming van de voorzitter van de Europese Commissie
- ☐ Drievijfde meerderheid van stemmen
- ☐ Meerderheid van stemmen als die tenminste afkomstig zijn uit een meerderheid van de lidstaten
- ☐ Een gekwalificeerde meerderheid van drievijfde van de stemmen afkomstig uit tenminste 60 procent van de landen of landen die samen 75 procent van de inwoners van de EU vertegenwoordigen.

Manifest

‘ Nee tegen deze Europese Grondwet! ’

BINNENKORT KAN DE NEDERLANDSE BEVOLKING ZICH IN EEN RAADPLEGEND REFERENDUM UITSPREKEN OVER DE EUROPESE GRONDWET. ONDERGETEKENDEN ZULLEN DAN EEN NEE-STEM UITBRENGEN, EN ROEPEN ALLE NEDERLANDERS OP HETZELFDE TE DOEN.

WIJ ZIJN VÓÓR POLITIEKE EN ECONOMISCHE SAMENWERKING IN EUROPA. MAAR NIET OP DE MANIER ZOALS DAT NU GEBEURT. HET EUROPA DAT WIJ VOOR OGEN HEBBEN IS SOCIAAL, VREEDZAAM, DEMOCRATISCH EN SOLIDAIR MET ANDERE DELEN VAN DE WERELD. DE EUROPESE GRONDWET VOERT ONS DAAR ALLEEN MAAR VERDER VAN WEG.

ZO BEPAALT ARTIKEL 3 VAN DE GRONDWET DAT DE ECONOMIE VAN EUROPA GEBASEERD MOET ZIJN OP VRIJE, ONVERVALSTE CONCURRENTIE. DAARMEE WORDT EEN KEUZE GEMAAKT VOOR EEN ECONOMISCH MODEL DAT LEIDT TOT LAGERE LONEN, SLECHTERE ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN, AFBRAAK VAN PUBLIEKE VOORZIENINGEN EN LAGE BELASTINGEN VOOR BEDRIJVEN EN VEELVERDIENERS. VOORAL VROUWEN, JONGEREN EN MIGRANTEN ZIJN DAAR DE DUPE VAN. OOK VOOR HET MILIEU EN HET WELZIJN VAN DIEREN IS DE KEUZE VOOR EEN ONBEPERKTE VRIJE MARKT ERG SCHADELIJK. WIJ VINDEN DAT BURGERS VIA VRIJE VERKIEZINGEN INVLOED MOETEN KUNNEN HEBBEN OP FUNDAMENTELE KEUZES OVER HET ECONOMISCHE BELEID. DIE MOGEN NOOIT VIA EEN EUROPESE GRONDWET VAN BOVENAF WORDEN OPGELEGD.

DEZE EUROPESE GRONDWET LEIDT TOT EEN VERDERE MILITARISERING VAN DE EUROPESE UNIE. ARTIKEL 41 VERPLICHT DE LIDSTATEN OM HUN MILITAIRE CAPACITEITEN GELEIDELIJK TE VERSTERKEN. ER MOET EEN EUROPEES BEWAPENINGSBUREAU KOMEN OM DE EUROPESE DEFENSIE-INDUSTRIE TE STEUNEN. EN ER WORDT EEN EUROPEES LEGER OPGERICHT DAT OVERAL TER WERELD 'PREVENTIEF' OORLOG MOET KUNNEN VOEREN. DAAR WORDEN EUROPA EN DE WERELD BESLIST NIET VEILIGER VAN.

WIJ MAKEN ONS ERNSTIG ZORGEN OVER HET BEDROEVENDE DEMOCRATISCH GEHALTE VAN DE EUROPESE UNIE. DE EUROPESE GRONDWET MOEST ER VOORAL VOOR ZORGEN DAT DE BESLUITVORMING IN EEN EUROPESE UNIE VAN 25 LIDSTATEN EFFICIËNT EN BEHEERSBAAR ZOU WORDEN. DE GRONDWET IS ECHTER ZO INGEWIKKELD GEWORDEN DAT DIT DOEL NIET GEHAALD IS. MAAR NOG ERNSTIGER IS DAT FUNDAMENTELE OORZAKEN VAN HET DEMOCRATISCH TEKORT NIET WORDEN AANGEPAKT. MET DEZE GRONDWET BLIJFT EFFECTIEVE DEMOCRATISCHE CONTROLE VAN HET EUROPESE BELEID VOORLOPIG EEN WENSDROOM.

DEZE EUROPESE GRONDWET IS EEN NIEUWE STAP IN DE VERKEERDE RICHTING. HET REFERENDUM GEEFT ONS DE KANS OM AAN TE GEVEN DAT WIJ EEN ANDERE TOEKOMST WILLEN VOOR EUROPA. DAAROM ROEPEN WIJ ALLE NEDERLANDERS OP OM BIJ HET REFERENDUM OVER DE EUROPESE GRONDWET EEN NEE - STEM UIT TE BRENGEN.